

Lunds Universitet
Historiska institutionen
HisK01
Handledare: Harald Gustafsson
Seminarieledare: Hanne Sanders
Seminarieperiod: 10-14 januari 2011

”Hvad är de skandinavers land?”

Studentmötena 1842, 1843 och 1845 och föreställandet av den skandinaviska
nationen

Henrik A. Ullstad
900822-1013

Innehållsförteckning

<u>Inledning</u>	<u>1.</u>
<u>Syfte</u>	<u>1.</u>
<u>Avgränsningar</u>	<u>2.</u>
<u>Teori</u>	<u>3.</u>
<u>Forskningsläge</u>	<u>5.</u>
<u>Operationalisering</u>	<u>11.</u>
<u>Frågeställningar</u>	<u>13.</u>
<u>Metod och disposition</u>	<u>14.</u>
<u>Material och källkritisk analys</u>	<u>15.</u>
<u>Historisk bakgrund</u>	<u>17.</u>
<u>Avhandling</u>	<u>19.</u>
<u>”Kring Odens hög i trofast ring” – Studentmötena och den historiska legitimiteten</u>	<u>19.</u>
<u>”Upp! Danskar ha’ kommit i landet!” – Studentmötenas historiesyn</u>	<u>23.</u>
<u>”Tredeelt i Treenighed” – Studentmötena och synen på folken</u>	<u>27.</u>
<u>”Tungan är en! Norræna mål!” – Studentmötena och de skandinaviska språken</u>	<u>33.</u>
<u>”Från borgerlig frihet, det fria ord” – Studentmötena och liberalismen</u>	<u>38.</u>
<u>”Från Ejdrems stride strøm” – Studentmötena och nationens geografiska gränser</u>	<u>44.</u>
<u>”Natur och minnen oss förena” – Studentmötena och naturen</u>	<u>47.</u>
<u>”Ung er den Gamle vorden” – Studentmötena och ungdomen</u>	<u>53.</u>
<u>”Og er vi end saa ringe, som Tydskerne troer” – Studentmötena, kriget och fienden</u>	<u>56.</u>
<u>Resultat</u>	<u>63.</u>
<u>Källförteckning</u>	<u>67.</u>

Inledning

Syfte

Vad tänker man på när man hör orden ”nationalism i Sverige”? Naturligtvis är detta en fråga som besvaras olika beroende på vem den ställs till, men förmodligen kommer personen i fråga – om han eller hon är historiskt bevandrad – tala om svenska fanor, Karl XII, Werner von Heidenstam, Borggårdstalet, Carl Snoilsky, monumentalmålningar och Zornska dalkullor. Åtminstone är det så jag skulle föreställa mig orden ”nationalism i Sverige”. Nationen man talar om är den Svenska, med stort S. Naturligtvis framstår den aldrig som fix och färdig – skapandet av den svenska nationen har varit föremål för flertalet undersökningar – men den anses i alla fall vara oundviklig. Möjligheterna till andra nationella konstellationer i Sverige annat än den svenska ignoreras.

Ur detta perspektiv är det intressant att ta upp skandinavismen, en rörelse som strävade efter att förena Sverige, Norge och Danmark till ett land. Här ser vi ett exempel på att samma folk av olika bedömare kan räknas till två olika nationer vid två relativt närliggande tidpunkter i historien. Å ena sidan har vi det typiskt svensknationella projektet mot slutet av artonhundratalet, vilket förmodligen också är det som lämnat flest spår efter sig, och å andra sidan har vi den skandinavistiska rörelsen, vars fysiska spår måhända inte är lika stora, men som ändå haft stort inflytande på historiens gång och fortsätter att påverka i stort och smått. På internationell nivå är det Nordiska rådet en förlängning av de skandinavistiska strävandena under artonhundratalet,¹ och på en lägre och för dagens ungdomar mer aktuell nivå kommer studentmössan ursprungligen från den skandinavistiska rörelsen, även om dess betydelse naturligtvis ändrats under historiens gång.² Historiskt sett har skandinavismen varit involverad i två krig, och därmed indirekt bidragit till Tysklands enande och de två världskrigen.

Detta borde innebära att skandinavismens kultur och praxis skulle vara ett stort och välutforskat ämnesområde. En sökning i Lunds universitets bibliotekskatalog – LOVISA – borde rimligtvis resultera i en uppsjö av doktorsavhandlingar och monografier om skandinavism och studentmöten. Människor även utanför artonhundratalshistorikernas snäva krets borde rimligtvis känna till att det funnits en politisk rörelse som kallades för skandinavismen och som syftade till att skapa ett enat Norden. Resultatet är emellertid nedslående.

¹ Kari Haarder Ekman, »Mitt hems gränser vidgades« - *En studie i den kulturella skandinavismen under 1800-talet*, Göteborg & Stockholm: Makadam förlag, 2010, s. 284 f.

² Göran Blomqvist, ”Den gulnar med åren”, *LUM* 1994: 5.

Det är inte mitt syfte att här gå närmare in på forskningsläget – det finns en separat rubrik för detta – men en sökning i LOVISA på ”skandinavism” eller ”studentmöte” resulterar endast i ett fåtal träffar, mestadels tryckta redogörelser för studentmötena. Den enda avhandlingen som handlar specifikt om studentmötena och den svenska skandinavismen är från 1947 och är dedikerad till författarens handledare Curt Weibull. En annan träff är en litteraturstudie. Några texter har också skrivits om öresundsregionen. Förutom detta är det tyst. Varför? Kanske beror det på att Skandinavismen var en av de nationalistiska rörelser som *misslyckades*. Ett enat Skandinavien uppstod aldrig ur dess ansträngningar, till skillnad från det enade Tyskland eller Italien, och det är ju som bekant vinnarna som skriver historien.

Likväl har skandinavismen lämnat – vilket jag ovan berörde – flertalet spår i historien, något som gör att tystnaden om skandinavismen i modern historisk forskning blir både oförklarlig och i starkt behov av att brytas. Det är inte mitt syfte att i denna uppsats lämna en uttömmande redogörelse för skandinavismen under artonhundratalet. Vad denna uppsats syftar till är snarare att synliggöra en epok och ideologisk riktning inom svensk – eller varför inte skandinavisk? – historia som hittills legat i skuggorna. Vanligtvis fruktar forskare konkurrenser inom sina verksamhetsområden. Jag välkomnar dem. Det är min förhoppning att denna uppsats skall vara startskottet för en ny forskning inom skandinavismen och studentmötena, och jag hoppas innerligt att fler kommer att följa i mina spår.

Avgränsningar

Det säger sig självt att en studie av en sådan begränsad storlek som en kandidatuppsats omöjligt kan täcka in hela undersökningsområdet, utan tvingas göra avgränsningar i tid och material. Så är det även i mitt fall. Först och främst är det svårt att göra en studie av ett så löst begrepp som ”skandinavism”. Att leta igenom allt som skrivits under artonhundratalet på jakt efter skandinavismens kärna är ett arbete som omöjligen ryms inom ramarna för en kandidatuppsats, och man kan fråga sig om det ens går att genomföra under en livstid. Vad som behövs är istället en samling källmaterial som utan undantag berör skandinavismen.

Ett sådant område är studentskandinavismen; under artonhundratalet samlades studenter från Sverige, Norge, Danmark och Finland vid särskilda studentmöten för att tillsammans visa sitt stöd för ett enat Skandinavien. Dessa möten har lämnat efter sig en riklig mängd kvarlevor, vilka alla berör den skandinaviska frågan. Studentmötena blir därmed en naturlig utgångspunkt i en undersökning av skandinavismen.

Att undersöka kvarlevor från alla studentmöten vore emellertid ett svår genomförbart projekt inom ramen för denna uppsats. Av denna anledning blir det nödvändigt att avgränsa

undersökningsområdet, och rikta fokus endast mot ett fåtal av dessa möten. Jag har därför valt att studera endast de äldsta studentmötena; närmare bestämt de som inträffade innan revolutionernas år 1848. Om man undantar studentmötet 1838 lämnar detta oss med tre möten att studera: 1842, 1843 och 1845. Varför just dessa tre möten? Som sagt är en av anledningarna att de inträffade innan 1848 – de ägde med andra ord rum under den tid då det nationalliberala revolutionära trycket byggdes upp i Europa³. Ur en nationalismhistorisk synvinkel blir dessa därför intressanta. De ägde dessutom rum före de två stora krigen mellan Danmark och det Tyska förbundet⁴, varför man rimligtvis kan tänka sig att dessa möten har en mer idealistisk karaktär, utan att ha konfronterats med storpolitikens hårda realiteter. Vidare anses mötet 1845 utgöra en brytpunkt för skandinavismen; under detta möte uppvisade skandinavismen större styrka än tidigare, samtidigt som den skandinaviska rörelsen började bli allmänt accepterad även inom högre kretsar⁵. Ett studium av kvarlevorna från detta möte blir därför något av ett måste för denna uppsats.

Teori

Det finns hart när ingen gräns för den stora floran av teoretiska perspektiv på nationalismens ursprung och utveckling; den stora mängd forskning på området (av vilken ett urval presenteras under rubriken ”Forskningsläge”) är ett synbart tecken på det stora intresse forskarvärlden hyser för just denna ideologi. Det är också ett bevis på nationalismens – eller kanske snarare nationalismens konsekvensers – stora påverkan på samhället idag; ett viktigt område tenderar också att bli grundligt utforskat.

För denna texts vidkommande har jag valt att använda en *huvudteori*, som kommer att sätta ramarna för min undersökning och underlätta i tolkandet av mina forskningsresultat. Detta betyder emellertid inte att forskningsläget – som, vilket vi skall få se, av nödvändighet är väldigt teoretiskt – endast blir en övning i att rabbla upp så många och krångliga boktitlar det bara går på så liten pappersyta som möjligt. Även om den teori som jag presenterar nedan är den största och viktigaste för mitt vidkommande kommer jag att vinnlägga mig om att även använda mitt forskningsläge som en sorts ”sekundär teoretisk ram”. Mina data och resultat kommer nämligen inte bara att jämföras med den teori som redovisas här, utan även med mitt

³ John P. McKay m.fl., *A History of World Societies*, Boston och New York: Bedford/St. Martin's, 2009, s. 683-687.

⁴ Harald Gustafsson, *Nordens historia – En europeisk region under 1200 år*, Studentlitteratur, 2009, s.189f, 194-198.

⁵ Åke Holmberg, *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt*, Göteborg: Elanders boktryckeri aktiebolag, 1946, s. 93-98.

forskningsläge, för att på så sätt ytterligare sätta in resultaten i ett större sammanhang och tillföra tolkningar och vinklingar som inte vore möjliga om endast den teoretiska ramen utnyttjades.

Den huvudteori, vilken jag talat om ovan, kommer från en av de stora klassikerna inom nationalismforskningen, nämligen Benedict Andersons *Imagined Communities*. I detta verk följer Anderson nationalismens utveckling över tid och försöker förklara de huvudsakliga drivkrafterna bakom dess uppkomst. Den ”föreställda gemenskap” Anderson talar om är särskilt intressant för mitt vidkommande i det att jag är intresserad av just hur den skandinaviska gemenskapen ”föreställdes”; vad som gjorde just Skandinavien till en nation.

Det första som bör sägas om Benedict Andersons teori om den föreställda gemenskapen är att han inte alls är ute efter att sätta likhetstecken mellan begreppen ”föreställd” (”imagined”) och ”osann” (”falsity”).⁶ Snarare hävdar han att alla gemenskaper större än de absolut mest personliga förhållanden är ”föreställda”, i det att människorna inom dessa gemenskaper kan känna just gemenskap utan att någonsin träffa eller lära känna varandra.⁷ Detta betyder att nationen inte kan vara mer eller mindre sann, då det inte kan existera några objektivt sanna gemenskaper.

För att förklara vad Anderson menar kan man ta ett exempel som ligger nära till hands: Lunds Universitet. Under vår studietid i Lund lär vi känna kanske endast ett hundratal av våra tiotusentals medstudenter – i varje fall är det en omöjlighet att lära känna *alla* – för att inte tala om universitetets personal. Likväl anser vi oss alla vara studenter (eller personal) vid Lunds universitet. Gemenskapen i Lunds universitet skulle, enligt konstens alla regler, kunna kallas för osann i det att den är skapad och inte bygger på personliga band, men likväl finns den där – *föreställd, men varken mer eller mindre sann*.

Enligt Anderson är språket det främsta sättet på vilka nationer föreställs.⁸ Anammandet av folkspråken inom de statliga administrationerna under den tidigmoderna tiden⁹ tillät så småningom människor inom samma språkområde att läsa om varandra och ta del av information – information som var förborgad för de som inte talade just det folkspråket. På detta sätt föreställs den nationella gemenskapen via det tryckta ordet och det gemensamma språket, snarare än genom personliga släkt- och vänskapsband.¹⁰ Denna språkliga samhörighet

⁶ Benedict Anderson, *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London och New York: Verso, 2006, s.6.

⁷ Anderson, s. 6.

⁸ Anderson, kapitel fyra och fem.

⁹ Anderson, s. 41-46.

¹⁰ Anderson, s. 77.

byggdes sedan ut genom de framväxande filologiska och lexiografiska vetenskaperna¹¹; språken standardiserades och blev, enligt Anderson, något av ”talarnas egendom”, snarare än som i fallet med latin en länk mellan Gud och människan.¹² Detta innebar i sin tur att nationer blev *finita* – i tidigare föreställda gemenskaper byggda på språket som länk mellan människan och Gud hade tekniskt sett hela världen kunna ingå i en enda gemenskap. I nationalismens tidevarv blev detta omöjligt.¹³

En annan viktig poäng i Andersons resonemang är att nationer inte bara bygger på språkliga grundvalar, utan att de även definierar sig på basis av historien. Detta är mycket mer framträdande i gamla världen än i den nya, då nationerna i den nya världen saknade en egen historia och dessutom var nationalistiska *föregångare* – de kunde med andra ord definiera sig som nya. I Europa kopierade man nationen från Amerika och även från Frankrike, varför det inte gick att definiera sig som ”ny”. Den europeiska nationalismen blev därmed snarare ett ”uppvaknande”, snarare än en helt ny samhällsordning,¹⁴ och sökte sina rötter långt bakåt i tiden för att legitimera sig själva; de ”’återupptäckte’ något som alltid funnits djupt nere”¹⁵, och byggde därmed sin gemenskap på både språk och gemensam historia.

Även i de fall där historien tycktes motsäga nationens historiska rötter fann de europeiska nationalisterna sammanlänkande drag. Anderson tar upp bartolomeinatten – massakern på franska protestanter år 1572 – som ett typexempel på detta. Trots att det faktum att fransmän dödade fransmän tycks motsäga det nationalistiska påståendet att nationens rötter går långt tillbaka i historien blir Bartolomeinatten i sin nationalistiska tappning ändå en händelse som tjänar att stötta nationalismens påstått historiska rötter; under bartolomeinatten *dödades fransmän av andra fransmän*. Anderson själv kallar detta för ”The reassurance of fratricide”.¹⁶ Historien kunde med andra ord användas för att föreställa en gemenskap, även när källmaterialet tydde på att det inte fanns någon sådan gemenskap.

Forskningsläge

Som ovan nämndes är forskningsläget när det gäller skandinavismen och studentmötena synnerligen svagt. En av de få texter som kommit ut på senare tid är litteraturvetaren Kari Haarder Ekmans doktorsavhandling »*Mitt hems gränser vidgades*« - *En studie i den kulturella*

¹¹ Anderson, s. 70-75.

¹² Anderson, s. 70.

¹³ Anderson, s. 7.

¹⁴ Anderson, s. 192-195.

¹⁵ Anderson, s. 196.

¹⁶ Anderson, s. 199-203.

skandinavismen under 1800-talet. Haarder Ekman sysslar emellertid i sin avhandling inte så mycket med studentmöten och deras kulturella uttryckssätt som med ett antal nordiska författares försök att öka sitt ”litterära rum”. Det ”litterära rummet” är en teori myntad av den franske litteraturforskaren Pascale Casanova, och går i korthet ut på att författare alltid strävar efter att nå en så bred målgrupp – erövra ett så stort litterärt rum – som möjligt.¹⁷ Enligt Haarder Ekman försökte ett antal skandinaviska författare göra just detta under hela artonhundratalet genom att insistera på att använda sina egna språk i både tal och tryck i de övriga nordiska länderna, samt genom att knyta kontakter över statsgränserna.

I detta ligger även det största problemet i användandet av Haarder Ekmans avhandling i min uppsats. I och med att det är författare och författarskap som hon studerar gör hon även en uppdelning mellan ”kulturell skandinavism”, försöken att skapa ett enat skandinaviskt litterärt rum, och ”politisk skandinavism”, strävandet efter ett enat Skandinavien.¹⁸ Då mitt forskningsområde mestadels ligger inom ramarna för den politiska skandinavismen säger det sig därmed självt att denna bok kanske inte är den optimala när det gäller att finna ett forskningsläge för min uppsats, men den innehåller ändå ett antal intressanta resonemang, vilka kan komma till användning i mitt arbete.

En särskilt intressant poäng Haarder Ekman tar upp är användandet av så kallade ”skandinavismmarkörer”, särskilda uttryck eller begrepp som signalerar att författaren av en text har en skandinavistisk agenda¹⁹. Även om min undersökning, som kommer att redovisas nedan, inte så mycket kommer att gå ut på att leta skandinavismmarkörer i mitt källmaterial (om man var tvungen att *leta* efter skandinavistisk tendens i material från studentmötena skulle undersökningen falla på sin egen orimlighet) så mycket som att samla och tolka dem, är det ändå en intressant infallsvinkel från Haarder Ekmans sida, särskilt med tanke på det kapitel i boken som ändå handlar om just den politiska skandinavismen, där C.V.A. Strandbergs (”Talis Qualis”²⁰) och Carl Jonas Love Almqvists författarskap analyseras.

Detta är det närmaste Haarder Ekman kommer till en undersökning liknande den jag planerar att göra. Naturligtvis är detta inget som, enligt min mening, kan läggas henne till last; hon genomför en studie av det litterära rummets utvidgning och den kulturella skandinavismen, inte av byggandet av en skandinavisk nation. Hennes aktörsperspektiv innebär dessutom att de strukturalistiska perspektiven – såsom mentaliteter och kulturella

¹⁷ Haarder Ekman, s. 25-27.

¹⁸ Haarder Ekman, s. 10.

¹⁹ Haarder Ekman, s. 12.

²⁰ Haarder Ekman, s. 74.

uttryckssätt – sätts i skymundan och inte blir föremål för närmare studier annat än genom viss fokus på ”skandinavismmarkörer”.

Haarder Ekman kryssar med andra ord i studentmötenas och den politiska skandinavismens utkant, men kommer aldrig riktigt in på dessa. Som jag påpekade i stycket ovan är detta naturligt med tanke på hennes avhandlings natur. Men har då inte den politiska skandinavismen berörts i svensk och nordisk forskning? Svaret blir förmodligen ”inte på senare tid”. Det svenska huvudverket när det gäller den politiska skandinavismen – för att använda Haarder Ekmans ord²¹ – är en doktorsavhandling från 1946, *Skandinavismen i Sverige vid artonhundratalets mitt*, av Åke Holmberg. Som årtalet visar tillhör emellertid Holmbergs undersökning en något föråldrad historiografisk skola, nämligen den så kallade Weibullskolan (Åke Holmberg hade exempelvis professor Curt Weibull som handledare²²).

Som väntat – av hans historiografiska inriktning – försöker Holmberg inte tolka de data han får fram, och hans avhandling går i grunden ut på en enda sak: att visa vad som verkligen skedde i Sverige under perioden 1843-1863 med särskild hänsyn till skandinavismen. Hans undersökningsområden ligger definitivt inom den politiska sfären; hans material är diplomatisk korrespondens, tidningsartiklar samt i en stor grad andrahandsredogörelser för studentmötena. Dessa utnyttjar han emellertid inte till att analysera studentmötenas retorik, utan snarare till att – som sagt – utröna exakt vad som skedde, vem som talade och hur talen mottogs av studenter, folk, press, konung och utlandet. All tolkning (annat än som ett försök att klarlägga rena orsakssamband) är emellertid utesluten; som weibullsk positivist är det endast den objektiva sanningen som Holmberg är ute efter, och den kan inte finnas genom kulturanalys.

Holmbergs avhandling rör emellertid mycket mer än studentmötena; han undersöker exempelvis olika svenska dagstidningars inställning till skandinavismen, särskilt i ljuset av den första slesvigkriget år 1848, och orsakerna bakom Oscar Is ambivalenta hållning till den skandinaviska rörelsen (en ambivalens som sträckte sig från att stoppa det planerade studentmötet 1844²³ till att överföra svenska trupper till Fyn under 1848 års krig²⁴).

Ytterligare en typiskt weibullsk detalj i Holmbergs avhandling är det uttalade maktperspektivet. Skandinavismens ursprung beskrivs som en konsekvens av liberalismens maktanspråk i reaktion på Carl XIV Johans konservativa politik, enandet med Danmark som

²¹ Haarder Ekman, s. 28.

²² Holmberg, s. 7.

²³ Holmberg, s. 80.

²⁴ Holmberg, s.135.

en förutsättning för folkets triumf mot överheten och ett liberalt revanschkrig mot det reaktionära Ryssland²⁵ och Oscar Is försiktiga hållning gentemot skandinavismen som en konsekvens av Sveriges svaghet gentemot stormakterna.²⁶ Detta betyder emellertid inte att Holmbergs undersökning är ointressant för mitt vidkommande. Såsom bakgrundsteckning och förklaring till ”vad som faktiskt skedde”, är den ovärderlig, och då innehållet i mitt källmaterial förmodligen präglas av dagsaktuella händelser kan det vara bra att veta vad som samtidigt försiggick inom den skandinaviska rörelsen.

Om Holmberg presenterar det svenska perspektivet på skandinavismen görs samma arbete på den danska sidan av Henrik Becker-Christensen i sin *Skandinaviske drømme og politiske realiteter – Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*. Trots att den är av ett mycket senare datum än Holmberg – 1981 istället för 1946 – är Becker-Christensen också mest intresserad av att ta reda på vad som verkligen hände. Att kalla honom för positivist är måhända att gå lite för långt – Becker-Christensen är exempelvis öppen för att spekulera utanför källmaterialet – men hans bok handlar ändå mestadels, precis som i Holmbergs fall, om vem som gjorde och sade var och när, samt vilka eventuella politiska konsekvenser detta handlande fick. Likväl finns det, liksom i fallet Holmberg, användningsområden för Becker-Christensens arbete i min uppsats. Situationen i Slesvig och Holsten behandlas här mycket mera ingående än i Holmbergs text,²⁷ och den danska regeringen är här en aktör som reagerar, snarare än en som utövar påtryckningar på den svenska regeringen.²⁸ Becker-Christensen ger oss dessutom en helt annan inblick i Danmarks säkerhets- och inrikespolitiska situation; exempelvis visar han att det inte bara var det svenska kungahuset som var misstänksamt mot skandinavismen och tvingades föra en försiktig politik gentemot Ryssland,²⁹ och hur kampen för demokrati (eller i alla fall kampen mot enväldet i Danmark) blev invävt i den skandinavistiska rörelsen.³⁰

Etnologen Fredrik Nilsson tar i sin avhandling *I rörelse – politisk handling under 1800-talets första hälft* avstamp i de skånska allmogeprotesterna 1811 och i studentmötena under artonhundratalets första hälft – det vill säga just de möten jag studerar. Nilsson studerar emellertid inte så mycket studentmötenas retorik som deras *möjliggörande* genom teknologins frammarsch. Som titeln kanske antyder är rörelsebegreppet centralt i Nilssons studie;

²⁵ Holmberg, s. 68-73.

²⁶ Holmberg, s. 82-84.

²⁷ Henrik Becker-Christensen, *Skandinaviske drømme og politiske realiteter – Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*, Århus: Arusia, 1981, exempelvis s. 26-31.

²⁸ Becker-Christensen, exempelvis s. 85-92, 103-117.

²⁹ Becker-Christensen, s. 103-117.

³⁰ Becker-Christensen, s. 56-92.

ångbåten förkortade restiderna och tillät kommunikation mellan de skandinaviska studenterna på ett sätt som inte tidigare varit möjligt, samtidigt som den tillät skandinavismen att framstå som en *modern* rörelse, likt ångbåten oberoende av väder eller vind, segrades genom vetenskapen.³¹ Nilsson intresserar sig även för hur studentmötena koreograferades, med hurrande folkmassor, disciplinerade marscher med fanor och standar, fester i trädgårdar och parker, gemensam sång och långa tal. Fortfarande är emellertid *rörelsen* och *kommunikationen* i centrum: marscherna som fysisk rörelse och visuell kommunikation, platsvalen som visuell kommunikation och sångerna och talen som audiell kommunikation.³²

När det gäller det teoretiska forskningsläget är jag mycket bättre försörjd än när det gäller forskning om just skandinavismen och studentmötena. Nedan redovisas ett axplock av olika teorier om nationalismen, vilka tillsammans med den direkta forskningen om skandinavismen kommer att komplettera Benedict Anderson som teoretisk ram.

Benedict Anderson formulerade bitvis sin teori om den föreställda gemenskapen i polemik mot Ernest Gellners – i Andersons tycke – alltför dömande nationalismteori.³³ Där Anderson ser nationen som en föreställd gemenskap, men varken mer eller mindre sann för det, ser Gellner nationen – åtminstone i Andersons tolkning – som en medveten lögn.³⁴ Huvudpunkten i Gellners resonemang är emellertid inte att nationer är förljugna konstruktioner, utan vilka som konstruerar dem, hur och varför. Enligt Gellner är nationalismen främst en konsekvens av moderniseringsprocessen,³⁵ som skapar moderniseringen ett behov av läs- och skrivkunnighet även hos de lägre klasserna. Detta i sin tur innebär att undervisning av nödvändighet måste ske på ett folkspråk, och inom ett finit geografiskt utrymme.³⁶ Standardisering av språket och kulturen blir därmed en nödvändighet för utbildningens framgång³⁷, samtidigt som den framväxande medelklassen kan använda nationalismen för att ta makten.³⁸ Konsekvensen av moderniseringen och utbildningen blir ett folk som är litterat inom ett visst område, men som inte är utbytbart mot människor i ett annat område med ett annat standardiserat språk och en annan standardiserad kultur: en nation.

³¹ Fredrik Nilsson, *I rörelse – politisk handling under 1800-talets första hälft*, Lund: Nordic Academic Press, 2000, s. 92-98.

³² Nilsson, s. 117-131.

³³ Anderson, s. 6.

³⁴ Anderson, s. 6.

³⁵ John Hutchinson och Anthony D. Smith (Red.), *Nationalism*, Oxford: Oxford university press, 1994, s. 47, eller hela Gellners text.

³⁶ Gellner i Hutchinson och Smith, s. 55-59.

³⁷ Gellner i Hutchinson och Smith, s. 64.

³⁸ Gellner i Hutchinson och Smith, s. 62f.

En teoretiker som i mitt tycke anlägger ett tydligare falsifieringsperspektiv på nationalismen än vad Gellner gör är den brittiske historikern Eric Hobsbawm. Hobsbawm utgår från att alla nationer baserar sig på vad han kallar ”påhittade traditioner” (invented traditions),³⁹ och han presenterar en modell för att analysera dessa påhittade traditioner. I denna modell delas traditionerna – eller snarare de traditionsskapande fenomenen – in i tre huvudgrupper: utbildning, offentliga ceremonier och offentliga monument.⁴⁰ Utbildningen blir i Hobsbawms tappning inte så mycket ett sätt att skapa utbytbara människor inom ett visst språkligt område – vilket är den betydelse som Hobsbawm och Gellner tillskriver den – utan mer en väg för staten att banka in ”nationella” värderingar i huvudet på kommande generationer och indoktrinera dem i nationalismen.⁴¹ Ceremonierna och monumenten, i sin tur, uttryckte en länk mellan nuet och den tidsperiod som nationen ville identifiera sig med och hålla levande.⁴²

Hobsbawm exemplifierar sin modell genom en jämförelse mellan Frankrike och Tyskland. I Frankrike gick dessa ut på att identifiera Frankrike som 1789 års Frankrike, och uttrycka en länk mellan folket och revolutionen. Mer konkret uttrycktes detta genom firandet av bastiljdagen och resandet av statyer av Marianne.⁴³ Fransmännen samlade sig alltså runt en relativt ny händelse, samtidigt som staten lade stor tonvikt på ”tidlösa” figurer som Marianne. Ceremonierna och monumenten i kejsartidens Tyskland ville skapa en länk mellan det vilhelminska andra riket och väl valda delar av den ”tyska” historien, förkroppsligad i personer som kejsar Barbarossa och Arminius (av vilka flertalet monument restes, ofta tillsammans med statyer av kejsar Vilhelm I).⁴⁴ Även mer samtida fenomen kom till uttryck i Tysklands nationella projekt, såsom firandet av årsdagen vid slaget av Sedan.⁴⁵ Likväl definierade sig Tyskland mot historien – och därmed också mot sina historiska fiender – i en mycket högre grad än Frankrike.⁴⁶

Elie Kedourie anlägger i sin bok *Nationalismen – En studie av nationalismen som ideologi* ett helt annat perspektiv på nationalismens framväxt än Anderson. Snarare än att se skapandet av nationen som en konsekvens av språkliga och historiska band anlägger Kedourie ett idéhistoriskt perspektiv på nationalismen. Enligt honom ligger grunderna till nationalismen

³⁹ Hobsbawm i Hutchinson och Smith, s. 74.

⁴⁰ Hobsbawm i Hutchinson och Smith, s. 78f.

⁴¹ Hobsbawm i Hutchinson och Smith, s. 77.

⁴² Hobsbawm i Hutchinson och Smith, s. 77f.

⁴³ Hobsbawm i Hutchinson och Smith, s. 78.

⁴⁴ Hobsbawm i Hutchinson och Smith, s. 79 f.

⁴⁵ Hobsbawm i Hutchinson och Smith, s. 81 f.

⁴⁶ Hobsbawm i Hutchinson och Smith, s. 82.

främst i filosofen Immanuel Kants idéer⁴⁷, vidareutvecklade av hans lärjunge Johann Gottlieb Fichte.⁴⁸ Fichte menade att vägen till lycka var att individen underordnade sig kollektivet och helt gick upp i det.⁴⁹ Dessa idéer, kombinerade med Herders idéer om den språkliga och nationella mångfalden som ett naturligt tillstånd⁵⁰ ledde sedermera till uppkomsten av den nationalistiska ideologin.

Särskilt intressant för mitt vidkommande är Kedouries resonemang om ungdomen. Kedourie påpekar att nationalisterna under det tidiga artonhundratalet ofta var unga. De hade ofta fötts under napoleonkrigen, och var därför präglade av en rastlös tillvaro; de ”levde i dagliga förväntningar om en förändring” och såg på franska revolutionen närmast som en förebild.⁵¹ Konsekvenserna av detta blev en sorts generationskamp där de unga, inspirerade av nationalism, romantik och Fichte revolterade mot den äldre generationens värderingar och normer.⁵²

Det stora problemet med Kedouries undersökning är att han inte riktigt lyckas förklara på vilket sätt nationalismen uppkom. Förvisso förklarar han på ett utmärkt sätt varifrån nationalismen tog sitt idéstoff, och varför det blev den ideologi den blev, men samtidigt ger han inga orsaksförklaringar. Nationalismen springer fix och färdig ur Kant och Fichte, dess lockelse och form anses självklar och orsakerna till dess framgång anses så självklara att de inte behövs förklaras annat än utifrån vaga formuleringar om generationskamp.

Operationalisering

Ett av de stora problemen med teori och forskningsläge är att de aldrig kan stå för sig själva, utan de måste operationaliseras – göras användbara för den undersökning forskaren genomför. I Benedict Andersons fall är detta – åtminstone på papperet – inte särskilt svårt; vad jag undersöker är hur den skandinaviska nationen föreställdes under studentmötena på tidigt artonhundratals. Problemet kommer när man skall omsätta dessa ord i handling, för hur undersöker man en sådan sak som hur någonting föreställs? Det står klart att jag måste ta hjälp av min sekundära teoretiska ram för att kunna operationalisera Andersons teori; genom att studera vad andra nationalismforskare påstår kännetecknar nationalismen kan jag utröna

⁴⁷ Elie Kedourie, *Nationalismen – En studie av nationalismen som ideologi*, Stockholm: SNS förlag, 1993, s. 52.

⁴⁸ Kedourie, s. 68.

⁴⁹ Kedourie, s. 52-56, 59, 67-71.

⁵⁰ Kedourie, s. 93-95, 97, 103-108.

⁵¹ Kedourie, s. 143.

⁵² Kedourie, s. 145.

vad studentskandinavisterna ansåg förenade Skandinavien, vilka per definition blir de företeelser genom vilka den skandinaviska nationen föreställs.

För så gott som samtliga teoretiker jag redovisat är – som sagt – språket och den gemensamma historien viktiga beståndsdelar i skapandet av nationen, och det kan därför löna sig att utifrån mitt källmaterial undersöka språkets och historiens vikt för studentskandinavismen. Detta innebär emellertid inte att jag köper dessa teorier rakt av; följer man en teori slaviskt begränsar man sig i onödan och kan ignorera delar av källmaterialet som inte passar in i den givna teoretiska ramen. Ur denna synvinkel blir Kari Haarder Ekmans resonemang om ”skandinavismmarkörer” synnerligen intressant; förvisso är det fruktsamt att undersöka synen på språken och den gemensamma historien, men vore det inte också fruktsamt att se vad som förutom språket och historien binder ihop Skandinavien?

En annan intressant aspekt är begreppet folk. Ingen teoretiker inom mitt forskningsläge har hittills fört ett resonemang om ”folkens” natur. Förvisso menar Benedict Anderson att nationer kan inkludera etniskt skilda folkgrupper – som exempel tar han upp Indonesien⁵³ – men då blir folket ändå en sorts homogen massa som ser sig som indonesier och intet annat. I Skandinavien har vi en situation där den nationella rörelsen misslyckades, och Sverige, Norge och Danmark så småningom gick sina skilda vägar och bildade egna nationer. Det kan därför vara av intresse att ställa sig frågan hur skandinavismen såg på de tre skandinaviska folken.

Resonemanget om ”folk” glider dessutom in i Andersons (men också Fichtes) påpekande om nationen som ”finit” och exklusiv. Enligt nationalismen kan en nation inte omfatta hela världen, och det är inte ens önskvärt. Frågan blir därmed, förutom hur skandinavismen såg på folken, var skandinavismen satte den skandinaviska nationens gränser? Var exempelvis Finland en del av den skandinaviska nationen?

Fredrik Nilssons och Elie Kedouries resonemang om nationen som *ung* och *modern* är också intressant för min undersöknings vidkommande. Eric Hobsbawm och Ernest Gellner ser ofta nationen som tillbakablickande och närmast reaktionär, medan Nilsson och Kedourie istället tar fasta på det framåtskridande och det moderna. Anderson påpekar förvisso att historien ofta fick tjäna som det kitt som höll samman den föreställda gemenskapen, men innebär detta att nationen per definition är reaktionär? Att undersöka skandinavismens förhållande till inte bara historien, utan även modernitet och ungdom, kan därför vara fruktbart.

⁵³ Anderson, s. 131f.

Eric Hobsbawm bidrar även med ett intressant resonemang angående de officiella ceremonier och monument som enligt honom är två delar av den nationalistiska ideologin. Förvisso kommer denna undersökning inte att handla om statyresande, och även om det hade varit intressant att genomföra en studie av skandinavismens ceremonier är detta något som Fredrik Nilsson redan genomfört. Vad som kan vara intressant är emellertid att betrakta vissa skandinavismmarkörer i mitt källmaterial som ”monument”, även om det naturligtvis föreligger en viss skillnad mellan en sång och en hjältestaty av Vilhelm I och Arminius. Enligt Hobsbawm är monumentens främsta syfte att skapa en länk mellan nutiden och de händelser och ideal nationen vill identifiera sig med. Genom att undersöka mitt källmaterial i jakten på dessa ”monument”, kan man också se vad skandinavismen strävar efter, hur den definierar sig själv och vad den anser som viktigt.

Frågeställningar

Den huvudsakliga frågan när det gäller skandinavismen blir naturligtvis ”vad var skandinavismen?” Problemet med denna övergripande frågeställning är naturligtvis att detta inte är en fråga som låter sig besvaras i en handvändning – knappast ens inom ramen för en kandidatuppsats och säkerligen inte bara genom en studie av studentmötena under 1840-talets första år. Det kan emellertid vara väl värt att hålla denna fråga i bakhuvudet, då denna min uppsats är ett försök att ge en liten bit av svaret på denna fråga, något som säkerligen skönjdes redan i inledningen. Utifrån min huvudsakliga teoretiska ram har jag istället, på basis av mina teoretiska perspektiv, formulerat ett antal olika frågeställningar, som förhoppningsvis kan hjälpa till att, som sagt, ge ett litet bidrag till svaret på frågan om skandinavismens natur.

Frågorna jag kommer att ställa mitt källmaterial är som följer:

- Hur föreställs den skandinaviska nationen under studentmötena? Vad anses förena Skandinavien?
- Vilka olika teman (monument och skandinavismmarkörer i Hobsbawms respektive Haarder Ekmans tappning) kommer fram i materialet?
- Hur ser studentmötena på de skandinaviska språken?
- Anses den skandinaviska nationen utgöras av ett folk eller flera?
- Är skandinavismen modern och ungdomlig, eller reaktionär och tillbakablickande?
- Vilken geografisk utbredning hade den framtida Skandinaviska staten, enligt studentmötena? Kunde Finland räknas som ett skandinaviskt land?

Metod och disposition

Min metod kommer i sin tur att vara huvudsakligen induktiv och hermeneutisk. Induktiv i den bemärkelsen att jag utifrån mitt källmaterial kommer att kunna dra generella slutsatser om studentmötenas skandinavism.⁵⁴ Mer specifikt kommer detta att genomföras genom närläsning av materialet med en i grunden hermeneutisk metod, baserad på inlevelse i texten jag läser. Detta innebär emellertid inte att jag kommer att på någon sätt ”sympatisera” med textförfattarna; att göra så vore synnerligen tvivelaktigt ur vetenskaplig synpunkt. Istället kommer jag att läsa texterna och försöka *förstå* det bakomliggande budskapet. Detta för mig i sin tur nära den gren av hermeneutiken som kallas för misstankens hermeneutik, och som främst förfäktas av den franske filosofen Paul Ricoeur. Det finns emellertid några viktiga skillnader mellan min metod och Ricoeurs angreppssätt; till skillnad mot honom vill jag inte integrera den skandinaviska diskursen i min egen diskurs och på så vis öka min egen självförståelse⁵⁵. Kanske ligger jag därmed närmare Ricoeurs belackare, historikern Clifford Geertz, som lade fokus på att förstå texter i sitt sammanhang, så kallad *thick description*⁵⁶. Inte heller Geertz passar dock in på min metodik helt och hållet; exempelvis försöker jag inte förstå skandinavismen enbart genom dess samtid, utan snarare försöker jag förstå vad skandinavismen *i sig* har att säga.

En viktig detalj att lägga på minnet i denna min undersökning är att jag inte är intresserad av att studera en förändring, utan att jag försöker urskilja förändringar över tid; materialet från de tre studentmöten som är föremål för min studie kommer alltså att betraktas tillsammans, samtidigt som motsägelser inom materialet naturligtvis kommer att uppmärksammas. Det är med andra ord inte skandinavismens utveckling jag vill undersöka; det är vad skandinavismen under 1840-talet hade att säga. Detta innebär i sin tur att min disposition kommer att bli tematisk, snarare än kronologisk; exempel från 1843 års möte kommer att varvas med texter från 1845 för att illustrera skandinavismens huvudpunkter. Mer konkret kommer uppsatsen att disponeras utifrån de skandinavismmarkörer och ”monument” som återfinns i materialet. Detta gäller även frågor som fått en egen frågeställning, såsom de skandinaviska språken. Exempelvis kommer ”språken” att få en egen underrubrik, tillsammans med ”folken” och eventuella övriga skandinavismmarkörer som återfinns i källmaterialet.

⁵⁴ Stellan Dahlgren och Anders Florén, *Fråga det förflutna – En introduktion till modern historieforskning*, Lund: Studentlitteratur AB, 1996, s. 181.

⁵⁵ Dahlgren och Florén, s. 194.

⁵⁶ Dahlgren och Florén, s. 193.

Material och källkritisk analys

I denna undersökning kommer jag helt och hållet att använda mig av förstahandskällor från studentmötena. Närmare bestämt kommer mitt källmaterial att utgöras av sånger och dikter, vilka sjöngs och reciterades under de tre studentmöten vilka är föremål för min studie. De är i formen av små tryckta häften, och innehåller ofta inte mer än ett fåtal sidor. Allt källmaterial i denna studie är lånat från AFs Arkiv och Studentmuseum.

Källkritiskt sett är texternas samtidighet god – åtminstone när det gäller sångerna och dikterna. Häftena uppvisar ofta spår av att ha använts (exempelvis är de ofta fläckade, vikta och naggade i kanten), varför man kan anta att de varit i bruk vid dessa studentmöten. Det som uttrycks i dem får är därmed rimligtvis de åsikter som kom fram vid studentmötena under det tidiga artonhundrafyrtioalet. Man skulle naturligtvis kunna tänka sig att mitt källmaterial inte kom till användning under studentmötena, det vill säga att de trycktes upp men att dikterna aldrig föredrogs och sångerna aldrig sjöngs. Detta är emellertid en invändning som skulle kunna göras mot allt historiskt källmaterial, och om man skulle tvivla på allt källmaterials representativitet, även i de fall där allt tyder på att källmaterialet i fråga är representativt, skulle ingen historisk forskning kunna bedrivas.

Representativiteten kan måhända ifrågasättas även genom att jag endast baserar min studie på källmaterial från AFs arkiv; det finns säkerligen annat material från studentmötena som jag därmed går miste om. Mitt källmaterial tycks emellertid inte utgöra undantagsfall i studentmötenas retoriska värld; den rikliga förekomsten av dubletter i källmaterialet, och det tidigare nämnda faktum att skrifterna uppenbarligen använts, tyder på att mitt källmaterial är tillräckligt representativt för denna undersöknings vidkommande.

Representativitetsproblemet har naturligtvis även en annan dimension, nämligen frågan om exakt hur mycket av materialet som är svenskt, danskt och norskt. Man kan rimligtvis anta att svenska texter handlar om något andra saker än danska och norska – särskilt i utrikespolitiskt hänseende. En snabb genomgång av materialet ger vid handen att det norska källäget är synnerligen underrepresenterat och bara innehåller en text – kanske på grund av att normmännen inte var särskilt intresserade av den skandinavistiska rörelsen⁵⁷ – och att det finns en övervikt åt svenskt håll i källmaterialet, med 20 svenska texter mot 15 danska.⁵⁸ Likväl får man ändå anse att danska texter är förhållandevis väl representerade med ungefär 43% av

⁵⁷ Gustafsson, s. 195.

⁵⁸ Se källförteckning.

materialet. Att detta skall vara tillräckligt för att undersökningen inte skall få en alldeles för svensk prägel torde stå bortom alla tvivel.

Ytterligare ett problem med källmaterialet är att det är omöjligt att veta exakt hur ärliga författarna av texterna var, och hur mycket av deras egentliga åsikter som fått ge vika för censur och publikens förväntningar. Kari Haarder Ekman upplyser oss att censuren i Danmark var så pass hård att C.J.L. Almquist tvingades mildra tonerna i det skandinavistiska föredrag han höll i Köpenhamn den fjärde februari 1846.⁵⁹ När det gäller censuren finns det nog inte mycket mer att göra än att erkänna bristerna i källmaterialet, och hålla detta i minnet under själva undersökningen. Vad gäller publikens förväntningar är det snarast en fördel om författarna av texterna anpassat sig efter dem; texterna uttrycker då förhoppningsvis vad *studentmötet* (som i de närvarande) ansåg, snarare än vad *textförfattaren* tyckte.

Vad som kan vara ett problem är emellertid att vi inte kan veta exakt hur mycket texterna utformades inför publikens förväntningar; man kan *anta* att de gjorde det, men man kan naturligtvis fråga sig om inte det motsatta förhållandet mot ovan gäller; uttrycker texterna verkligen de församlade studenternas åsikter? Detta är ett problem som Åke Holmberg också funderat över. Holmberg nöjer sig med att konstatera att vi inte kan veta huruvida texterna överensstämde med vad deltagarna själva ansåg, men menar att den entusiasm som omgärdade studentmötena är ett bevis på att så är fallet.⁶⁰ För min egen del instämmer jag i Holmbergs resonemang; skulle verkligen dessa texter ha framförts vid studentmötena om de inte återspeglade den allmänna meningen bland de församlade? En författare måste alltid anpassa sig till sin publik för att få genomslag, och då inget i Holmbergs redogörelse för mötena tyder på att talen, sångerna eller dikterna togs emot *dåligt*, får man anta att de församlade – åtminstone i grunden – instämde i vad som framfördes. Samtidigt får man hålla i minnet att studentmötena inte hade någon utarbetad skandinavisk ideologi, utan en mångfald olika skandinaviska strömningar rymdes däri.⁶¹ Vad som kommer fram i min undersökning är den skandinavism som de som fick tala – och det var inte alla⁶² – förfäktade. Mycket tyder på att de församlade i grund höll med vad som sades, men därom kan, som sagt, intet sägas.

Övriga källkritiska anmärkningar är närmast fördelar för min undersöknings vidkommande; den uppenbara skandinavistiska tendensen i mitt källmaterial är själva studieobjektet. Beroendet texterna emellan – såtillvida att många har samma författare, och att

⁵⁹ Haarder Ekman, s. 97, 104-106.

⁶⁰ Holmberg, s.65.

⁶¹ Nilsson, s. 104.

⁶² Holmberg, s. 64.

dessa förmodligen var inspirerade av varandra – är också relativt ointressant i och med att jag behandlar källmaterialet som en helhet. Då jag endast är intresserad av vilka åsikter mitt källmaterial uttrycker blir det därmed ingen kvalitativ skillnad mellan texter som tagit uttryck av varandra och de som inte gjort det; båda typerna uttrycker ändå skandinavistiska åsikter som kom till uttryck under studentmötena.

Historisk bakgrund

Skandinavismen var en nationalistisk rörelse under första hälften av artonhundratalet, vilken i sin renaste form syftade till att ena Sverige, Norge och Danmark till ett land, även om svagare former – främst i skepnad av ökat samarbete de nordiska staterna emellan – också existerade och fortsatte blomstra även efter att den nationalistiska varianten på skandinavismen dött ut.⁶³

Den skandinaviska rörelsen tog sig uttryck på många olika sätt, men bland de mest framträdande är de så kallade studentmötena, vilka också utgör undersökningsområdet för detta arbete. Vid dessa möten, med början 1839 (även om ett inofficiellt möte hållits redan 1838 då Öresund frös till och studenter från Lund och Köpenhamn möttes på isen), samlades universitetsstudenter från hela Skandinavien för att tillsammans manifesteras sin tro på ett enat Skandinavien.⁶⁴ Trots detta var skandinavismens styrkefördelning inom de olika nordiska länderna något skev; medan Sverige och Danmark slöt upp bakom rörelsen förblev norrmännen något avvaktande.⁶⁵ Kanske ville de i ett läge där de redan var den underlägsna parten i en union (med Sverige) inte ge sig in i ytterligare en union där deras inflytande kanske skulle minska ytterligare.

Skandinavismen och studentmötena får förmodligen ses som en del av en alleuropeisk trend; skandinavismens storhetstid under det tidiga artonhundratalet sammanföll med en allmän uppbyggnad av liberalt och nationalistiskt tryck inom hela Europa.⁶⁶ Den franska revolutionen hade måhända undertryckts med vapen, men dess idéer spreds och ”piratkopierades” – för att använda Benedict Andersons ord.⁶⁷ Krav på demokrati och nationellt självbestämmande fördes fram i ökande grad, och en konsekvens av detta blev tanken att förena alla folk som talade samma språk i ett land. Ett enat Skandinavien blev på så sätt en tänkbar lösning på den nationella frågan.⁶⁸ Detta fokus på att skapa en stat som

⁶³ Haarder Ekman, bärande tes i hela boken.

⁶⁴ Haarder Ekman, s. 63 ; Nilsson, s. 15.

⁶⁵ Gustafsson, s. 195.

⁶⁶ McKay m.fl., s. 683-687.

⁶⁷ Anderson, s. 67, 81.

⁶⁸ Gustafsson, s. 194.

omfattade *alla* som talade samma språk ledde emellertid till att skandinavismen snart blev intrasslad i den snåriga frågan om Danmarks sydgräns.⁶⁹

Ända sedan medeltiden hade hertigdömena Slesvig och Holsten varit i personalunion med Danmark, och under artonhundratalet började detta arrangemang att knaka i fogarna. Då de norra delarna av hertigdömena hade en dansk majoritetsbefolkning ville danska nationalister skjuta Danmarks sydgräns till floden Ejder, och på detta sätt annektera merparten av Slesvig, men lämna Holsten utanför. Detta skulle innebära att en betydande tysk minoritet skulle införlivas i Danmark, och sågs därför inte med blida ögon av de tysknationella krafterna i hertigdömena. Dessa hänvisade istället till det traktat som drog upp vid personalunionens skapande år 1460. Enligt detta skulle Slesvig och Holsten vara ”op ewig ungedeelt” – för evigt odelade – och ett införlivande av Slesvig norr om Eider skulle därför bryta mot detta avtal.⁷⁰

Frågan komplicerades ytterligare av kraven på demokratisering i Danmark, och när det danska enväldet vacklade och föll 1848 till förmån för nationalliberala reformer bröt uppror ut i Slesvig och Holsten. Preussiska trupper bröt snabbt in i hertigdömena för att beskydda dem, och ett treårigt krig följde. Detta krig följdes med starkt intresse i Sverige, och röster hördes för att svenska och norska trupper skulle sättas in för att skydda Danmark i skandinavistisk anda. Resultatet blev att en svensk hjälpkår skickades till Fyn, med order att ingripa om tyska trupper försökte anfälla egentliga Danmark.⁷¹

Kriget slutade genom stormakternas ingripande med att hertigdömenas ställning förblev oförändrad.⁷² Det svenska ingripandet hjälpte emellertid till att stärka skandinavismens redan starka ställning ytterligare. Flertalet skandinavister hoppades på att Oscar I skulle väljas till dansk kung när den barnlöse Fredrik VII avled, och att den skandinaviska frågan på så sätt skulle få sin ”naturliga lösning”. Oscar I var emellertid en ytterst tvehågsen skandinavist, och visade – åtminstone enligt Holmberg – endast ett svagt intresse för att bli vald till dansk kung. Istället efterträddes Fredrik VII av Christian IX, något som resulterade i ett plötsligt avbräck för skandinavismen som politisk rörelse.⁷³ Detta, i kombination med Sveriges vägran att sända en hjälpkår då konflikten om Slesvig-Holsten flammade upp igen 1864, ledde till den politiska skandinavismens slutgiltiga död.⁷⁴

⁶⁹ Holmberg, s. 115-121.

⁷⁰ Gustafsson, s. 78, 189f.

⁷¹ Gustafsson, s. 188-190 ; Holmberg, s. 172f.

⁷² Gustafsson, s. 190.

⁷³ Holmberg, s. 188-195.

⁷⁴ Gustafsson, s. 195.

Avhandling

”Kring Odens hög i trofast ring” – Studentmötena och den historiska legitimiteten

Föga förvånande genomsyras kvarlevorna från studentmötena av en vilja att legitimera anspråken på skandinavisk enhet på basis av historien. Detta är naturligtvis inte särskilt underligt; flertalet av de ovan redovisade teoretikerna – särskilt Hobsbawm, men också Anderson med flera – menar att det är just länken mellan nutiden och det förflutna som antingen ger nationsbyggandet legitimitet eller hjälper till att föreställa nationen som en helhet.

I studentmötena är det ofta fornnordiska motiv som kommer i dagen, och moderna företeelser liknas ofta vid sina vikingatida motsvarigheter:

*Pingst var inne. Vaggande i hamnen
än låg Draken, längtande att klyfva
åter kända, spegelblanka vågen,
starkare än valigt ut han blåste
nu sin svarta andedrägt mot höjden
ty han kände, att han bar på ryggen
unga, varma, lefnadsfulla hjertan,
Vikingslust och mod och sång och glädje.⁷⁵*

Vikingatemat återkommer igen och igen i sångerna och talen. Vid studentmötet 1843 liknades just själva studenttågen – det vill säga resorna till mötesplatserna – med just vikingatåg; ”Da drev os ud paa Havet den frie Vikingsaand”⁷⁶, sjöngs det på studentmötet 1843 i Uppsala, och år 1845 sägs det rätt ut; studentmötet är ett ”Vikingetog”.⁷⁷ Kriget – om vilket kommer att talas mer utförligt i ett senare kapitel – jämförs med ledungsfärder.⁷⁸ Det historiska i studenternas uppdrag uttrycks genom att de samlas under Yggdrasil vid nornornas källor.⁷⁹ Ödesgudinnorna Urd, Verdandi och Skuld blickar med ömsom glädje, ömsom vemod in i nuet och framtiden och ser därvid både gamla strider, nuvarande vänskap och framtida uppdrag.⁸⁰

Även studenterna själva, och deras anhängare betraktade sig som något av vikingar. I citatet ovan påstås ”Draken” bära ”Unga, varma, lefvandsfulla hjertan, / Vikingslust och mod och sång och glädje”. Studenterna identifierar sig därmed med vikingarna, eller i alla fall med vikingaandan. Även andra personer som inte var studenter kunde omnämnas och identifieras med vikingatida begrepp. Ett exempel på detta är den danske diktaren Oehlenschläger, som vid studentmötet 1845 utmålas som en ”åldrig kämpe”, som befinner sig ”främst i

⁷⁵ AFs arkiv, Studentmötet 1842, *Die Vto Junii MCCCXLII.*, ”Köpenhamns-Lustfärden 1842”.

⁷⁶ AFs arkiv, Studentmötet 1843, *Hilsen fra Kjöbenhavn.*

⁷⁷ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *Til velkomst.*

⁷⁸ AFs arkiv, Studentmötet 1843, *Ett Ord till Farväl.*

⁷⁹ AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *I Ridehuset paa Christiansborg Slot*, första sången.

⁸⁰ AFs arkiv, Studentmötet 1843, *Ord vid en skål för de danska och norrska bröderna.*

skaldekretsen”.⁸¹ Oehlenschläger blir därmed implicit något av en isländsk skald, på samma nivå som Egil Skallagrimsson och Snorre Sturlasson.

Även den ”gemensamma härstamningen” (vilken kommer att diskuteras närmare senare) framställs i vikingatermer. År 1843 påmindes de besökande studenterna från Köpenhamn, Oslo och Lund att ”Oden helsar Eder, / Han känner ättlingarne väl igen.”⁸², och att de skulle ”stolta träda under Odens spira som rätte söner af hans hjelteätt”.⁸³ Samma år sades det att ”Ja, vänner endast idag vi se: / Hos Ynglingar ”Skioldungar” gästa. / Som vi från Odin så stamma De, / Bland fränder De äro de bästa.”⁸⁴

De tre skandinaviska folken påstås sig därmed ha ett gemensamt ursprung, förkroppsligat i Oden. Att det är Oden som anses vara folkens stamfader återkommer igen och igen i texterna, men varför just Oden? Varför inte Tor eller Frej? Kanske var det naturligt att anknyta till Oden såsom den högste av de fornnordiska gudar som fick representera de fornstora dagar studenterna trodde sig återuppliva.

Ibland uttrycktes länken mellan nuet och det mytiska förgångna inte bara genom liknelser, utan även genom att studentmötena förklarades som självklara fortsättningar på påstått urgamla seder och bruk:

*O bröder! Skåden ut kring Asaslätten:
Här höllos fordomdags Allshärjarting!
Och telningar utaf den gamla ätten
Stå än kring Odens hög i trofast ring.
Här vilja vi en herrlig vårfest fira
Med mjöd och manligt glam på Fädrens sätt,
Och stolta träda under Odens spira
Som rätte söner af hans hjelteätt*⁸⁵

Studentmötena blir alltså mer än bara ett uttryck för nationens enande; de gör anspråk på att vara en naturlig fortsättning på urgamla seder och bruk. Studentmötena är samma sak som vikingatida ting, och ger på så sätt historisk legitimitet åt det skandinaviska nationsbyggarprojektet; vad har Nordens stater – som först fått fast form i tidigmodern tid – att sätta emot seder och bruk så gamla att de höljes i sagans dunkel? Borde inte då Skandinavien vara ett? För att tala med Hobsbawm blir de vikingatida referenserna ”monument”, vilka tjänar till att knyta nuet (det vill säga artonhundratalet) till den period som rörelsen vill identifiera sig med och ser som en guldålder, det vill säga vikingatiden.⁸⁶

⁸¹ AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *Helsning till Oehlenschläger*.

⁸² AFs arkiv, Studentmötet 1843, *Minne af studentfesten på Gamla Upsala högar d. 6 Junii 1843*.

⁸³ 1843, *Minne af studentfesten på Gamla Upsala högar d. 6 Junii 1843*.

⁸⁴ AFs arkiv, Studentmötet 1843, *Helsning till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund*.

⁸⁵ 1843, *Minne af studentfesten på Gamla Upsala högar d. 6 Junii 1843*.

⁸⁶ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 79f.

Likväl sågs inte detta vikingaarv som något naturligt och obrutet. I texterna kommer det ofta fram referenser som talar om nödvändigheten av att återuppliva den gamla andan. Exempelvis menar N.F.S. Grundtvig i sin *De gamles og de unges skaal* från studentmötet 1845 att det är nödvändigt att återuppväcka de gamla minnena från kämparglädjens tid:

*Saa skal i Norden nu paany
De gamle Dages Minde
Med Frentids-Haabet høit i Sky
Til Glæde sammenrinde.
Vort Norden Kæmpevækker-Sang
Gjenfødes da paa Tunge
Og det er Gjallerhornets Klang
For Gamle och for Unge!*⁸⁷

Påståendet att studentmötena inte bevarar ett redan existerande vikingaideal, utan *återupplivar* dem, får anses som centralt i Skandinavismens legitimeringsprocess; om de endast påstått sig ansluta till en redan fix och färdig ideologi, utan att behöva återuppliva den, hade de förmodligen haft mycket svårare att legitimera sin ställning, då de inte kommit med något nytt. Christian Molbech uppmuntrar för sin del i en sång studenterna till att återuppliva minnena av det gamla:

*Drag frem i Eders minde
Sagnet det gamle
Om Adelsteen, om Olaf,
Om Hakon Jarl.*

[...]

*Da vil för Siælen Öie
Straalende stige
Vor høie Frændes Billed,
Kæmpen i Nord.*⁸⁸

Den gamla vikingaandan måste komma åter, och man måste ”vise, at end der er Marv, der er Liv udi Vikingestammen”⁸⁹, som Jens Kristrup skriver. År 1845 frågas det retoriskt:

*Hvem har vil glømt
Dagen vid Fyris, nær eder
Svuros i ynglingaleder,
Hornet blef tömdt?*

*Norden då blef
Ett som i åldriga dagar
När för oss tyddes de lagar
Odin oss skref.*⁹⁰

⁸⁷ AFs arkiv, studentmötet 1845 (forts.), *De gamles og de unges skaal*.

⁸⁸ 1845 (forts.): *I Ridehuset paa Christiansborg Slot*, tredje sången.

⁸⁹ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *I Tivoli* (observera att det finns två texter med detta namn).

⁹⁰ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *Helsning från Upsala. Köpenhamn, Midsommaren 1845*.

Genom återupplivandet av gamla seder – exempelvis drickandet ur horn och rituellt edssvärjande – blir Skandinavien till en nation, och de skandinaviska folken blir ett, liksom det en gång var. Återupplivandet av gamla minnen är alltså en nödvändighet för Nordens återupplivande. De tjänar också till att ge skandinavismen och studentmötena historisk legitimitet genom att vara mer ”ursprungliga” än den nuvarande ordningen. Över huvud taget är fenomenet nationalism intimt förknippat med ett påstått ”återupplivande” av gamla seder, snarare än anknytandet till tidigare existerande traditioner, vilket visats av flera nationalismteoretiker, särskilt Ernest Gellner.⁹¹

Vikingatiden var emellertid inte den enda tidsperiod som återopades av studentmötena för att ge sig själva historisk legitimitet. Även Karl XII hyllades friskt, trots hans historiskt sett något problematiska attityd gentemot Danmark. Särskilt tydlig i frågan om synen på Karl XII är C.V.A. Strandbergs (Talis Qualis) *Vaticinium. Vid en skål för universitetet i Helsingfors*, från studentmötet 1845, där ”Kossacken / Tumlar blödande i backen [...] Och kung Carl har sjelf kapitel / I sin kungssal i det blå: / Man för man han vill oss kalla / Och i stjernor, hvilka falla / Ur hans öppna hand, vi alla / Tapperhetsmedaljer få.”⁹²

Här gäller det emellertid inte, som i fallet med vikingasymboliken, att visa sin ideologi som ”uråldrig” och därmed mer värdig, utan snarare – om man får tro Holmbergs och Nilssons texter om Karl XII:s betydelse för skandinavismen – om en demonstration med udden riktad mot Ryssland.⁹³ C.V.A. Strandbergs dikt ger emellertid uttryck för vad jag ser som en annan historiskt baserad legitimeringsstrategi; genom att presentera sig som bärare av den gamla fiendtligheten mot Ryssland i en tid då de skandinaviska länderna av säkerhetspolitiska skäl försökte undvika konflikter med detta land⁹⁴ – exempelvis stoppades studentmötet 1844 på grund av ryska protester⁹⁵ – kan man göra anspråk på större legitimitet än de nuvarande regeringarna, vilka glömt den ”naturliga” fiendskap som ”alltid” existerat mellan Sverige (och implicit Skandinavien) och Ryssland.

Karl XII som legitimerande ”monument” är emellertid inte helt fristående från vikingaandan. Ibland kopplas de ihop – eller sätts i alla fall i nära förbindelse med varandra:

⁹¹ Ernest Gellner i Hutchinson & Smith, s. 63-66.

⁹² AFs arkiv, Studentmötet 1845, *Vaticinium. Vid en skål för universitetet i Helsingfors*.

⁹³ Holmberg, s. 61, 66 ; Nilsson, s. 122.

⁹⁴ Nilsson, s. 122.

⁹⁵ Holmberg, s. 81f.

*Och öfver oss Carlavagnen tindrar så blid,
Fast mulet det är uti öster
Ty ännu vi våga för Noden en strid
Och sjunga med jublande röster
"Kung Carl!" så att Fäderna vakna i hög
Och vittna, att ungdomen icke är trög,
Då stunden är kommen omsider.⁹⁶*

Karl XII:s namn är alltså tillräckligt för att återuppliva den gamla andan till kamp mot en mulna östern. Det är alltså inte bara frågan om att legitimera sig genom att påstå sig vara vikingarnas arvtagare och representanter för en naturgiven fiendskap med Ryssland, utan även genom att se dessa två fenomen som intimt sammankopplade med varandra. Karl XII var en viking, eller i vart fall nästan en viking.

Sammanfattningsvis legitimerade sig studentmötena historiskt genom att anknyta till och återuppliva vikingatiden – eller i alla fall deras version av vikingatiden. Kopplingarna till den tidigare förhärskande göticismen är tydliga i vikingaidealet, men till skillnaden från Geijer och hans gelikar är fokus inte bara på att återuppliva ”de gamla göters frihetsanda, mannamod och redliga sinne” i Sverige.⁹⁷ För studentmötena var vikingatiden en tid då Skandinavien var förenat i ett land – eller i alla fall i en kulturkrets. Att återuppliva vikingatiden blev därmed också – för studenterna – ett återupplivande av den skandinaviska enheten.

Även Karl XII användes för att ge skandinavisterna historisk legitimitet, bitvis för att han tydligen ansågs som något av en viking, och bitvis för att studenterna – eller i vart fall C.V.A. Strandberg – ville fortsätta kampen mot Ryssland i en tid då den officiella svenska hållningen mot grannen i öster var försiktig.⁹⁸

”Upp! Danskar ha’ kommit i landet!” – Studentmötenas historiesyn

I det föregående kapitlet diskuterades Karl XII:s roll som – förutom vikingarna – den tydligaste samlande och legitimerande symbolen för studentmötena. Det man kan fråga sig är hur studenterna lyckades förena bilden av Karl XII som en symbol för skandinavisk enhet med Karl XII:s – och indirekt stormaktstidens Sveriges – ofta fientliga inställning till Danmark och Norge. Jag antar att jag inte behöver referera till något av de otaliga verk som är skrivna om ämnet för att läsaren skall veta att den tidigmoderna tiden såg otaliga krig mellan just Sverige och Danmark-Norge. Hur förenade studentmötena denna blodiga och fientliga historia med den skandinavistiska tanken?

⁹⁶ AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *Den 22 Juni 1845*.

⁹⁷ Susanna Susanna Hedenborg & Lars Kvarnström, *Det svenska samhället 1720-2006 – Böndernas och arbetarnas tid*, Lund: Studentlitteratur AB, 2009, s. 236.

⁹⁸ Nilsson, s. 122.

Källmaterialet visar en stark medvetenhet om tidigare krig, och ofta påminns det i texterna om kontrasten mellan skandinavistiska studenter som kommer i fred för att bygga endräkt mellan folken, och tidigare seklers arméer som kom för att kriga:

*Hvad gny uppstiger vid Fyris' strand,
Ej hördt der se'n långliga tider?
Skall åter härjas med mord och brand?
Hvem är det, som vapen oss smider?
Låt se hvad en Svearnas ovän tål:
Skarpt biter väl ännu det Svenska stål,
Upp! Danskar ha' kommit i landet!*

[...]

*Till vapen, Svenskar! framåt, gån på!
Kom, låtom oss..... Villas vårt öga?!
Det nästan tycks som de "gossar blå"
Nu blivitt till bardalek tröga.
Hvad vilja de väl? – De gå arm i arm
Med fiendeskarar; – se blicken hur varm!
Ha vämmar då kommit i landet?⁹⁹*

Den gamla fiendskapen skyles med andra ord inte över i denna text, snarare anses det som förvånande att danskarna inte kommer med mord i blicken. Att ”vämmar kommit i landet” ses nästan som helt otroligt. Detta är inte ett isolerat fall. Under studentmötet 1842 sjöng man att ”Ej Krigens fakkel hist fra snækken luer; / os Svensken gæster under Skovens Buer; / ti Nordens Ånd er én kun”,¹⁰⁰ och medvetenheten om de gamla striderna refererades med vemod:

*Der var en Tid, den er forbi,
Vil ei herefter følge,
Til blodig Kampkun mødtes vi
Paa Mark og Fjeld og Bølge
Og Skiældens Strænge om vor Færd
Deshöiere gienlöde,
Jo værre vi med Ild og Sværd
Vor Naboe lagde öde.¹⁰¹*

Denna medvetenhet om den krigiska historien är emellertid kanske inte så konstig som den först ger vid handen. Genom att lägga tonvikt på att svenskar, danskar och normmän aldrig tidigare har umgåtts på så vänliga villkor visar man på det historiska i studenternas handlingar. Åsikten att tiden mellan vikingatid och artonhundratals var en mörk och splittrad tid i den skandinaviska nationens historia gör det dessutom lättare att anknyta till vikingatiden som en tid av frid och endräkt, och på så vis legitimera studentmötena. Studenternas uppdrag

⁹⁹ 1843, *Helsning till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund.*

¹⁰⁰ AFs arkiv, Studentmötet 1842, *En Skovtour paa Iste Pintsedag 1842.*

¹⁰¹ AFs arkiv, Studentmötet 1842, *Tak og farvel til vore svenske Brödre.*

att skapa fred och övervinna århundraden av stridigheter visas tydligt i den tidigare refererade *Ord vid en skål för de danska och norrska bröderna*, från studentmötet 1845:

*Än öfver Norden blida Normor vaka
I blodig norrskensnatt, på solglänst dag:
Stum skådar Urd på fordomtid tillbaka
Och räknar sörjade de många slag,
Der bröder, som hvarandra icke kände,
I slutna hjälmur med odödligt mod
Och brinnande af mordlust bälte spände
Att gjuta ut hvarandras hjerteblod.*

*Men se Verdandi, nutidens gudinna,
På Carlavagnen åker munter fram,
Ikring dess lockar hoppets stjernor brinna,
På fordna strider strör hon glömskans dam;
En fackla bär hon skönt i sina händer,
Ur tvedrägts afgrund hon ej hämtat den,
I morgonrodnan glad hon facklan tänder,
Vid glansen glad hon facklan tänder
Vid glansen brödren känna sig igen.*

*De öppna hjälmarna och glade skåda
På båda sidor samma faders drag,
De öppna sina känslor, som förråda
Detsamma fasta, ädja hjertelag;
Verdandi jublar och åt Urd hon räcker
Sin hand och talar tröstens glada ord:
Sörj mer ej, Urd, se brödrakarlek sträcker
Sin gyllne spira öfver snöig Nord.¹⁰²*

Studenterna läker alltså i nuet vad de forna striderna sargat. Att vara medveten om de gamla striderna gör studenternas uppdrag än mer angeläget, och studentmötena tillåter Norden äntligen att glömma den mörka tid den fram tills nu genomlidit.

Likväl är detta inte den enda åsikten om den gamla fiendskapen mellan Nordens länder. Det finns även i vissa texter en vilja att förringa det skedda; en naturlig ståndpunkt med tanke på de gångna seklens frekventa krig staterna emellan. I *En skål för Norge vid Studentfesten i Lund* från studentmötet 1845 beskrivs de tidigare krigen som att ”tvillingarna [Sverige och Norge] lekte i forna dar med svärd”.¹⁰³ Krigen var alltså inte mycket mer än en lek länderna emellan, och även om ”leken blef allvar sent omsider”¹⁰⁴ är det fortfarande frågan om en lek. Striderna frammålas alltså som relativt triviala och oviktiga jämfört med studentmötena och Skandinaviens kommande enhet.

De tidigare krigen förklaras även som en nödvändighet, och något som ingen behöver blygas över:

¹⁰² 1843: *Ord vid en skål för de danska och norrska bröderna*.

¹⁰³ AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *Skål för Norge vid Studentfesten i Lund*.

¹⁰⁴ 1845 (forts.): *Skål för Norge vid Studentfesten i Lund*.

*Thi Kampen i Nord var som Stormen i Vaar,
Der vædelig insynger Skjærsommer;
Og nu, da en Luftning i Lundene gaaer,
Det spaaer at der visselig kommer,
Nu – hilse vi Kampen i Fædrenes Aand,
Fostbrødrenes Kamp, det med Sværdet i Haand
Har kæmpet og blødt sig til Venner.¹⁰⁵*

Vi ser här att personer som i sin tid troligen inte skulle haft så värst mycket till övers för varandras länder – Gustav II Adolf och Fredrik III – tas fram som exempel på om inte skandinavisk enhet så i alla fall minnen som varje skandinav kan vara stolt över. Varför? Själv tror jag att det kan förklaras genom att Skandinavien anses som ett helt; när svenskar, danskar och norrmän förenas till ett land är deras respektive historia allas historia. För en skandinavistisk svensk är därmed den danska historien med Fredrik IIIs beslut att ”dö i sitt rede” inför den svenska stormningen av Köpenhamn 1658¹⁰⁶ lika relevant som minnet av Gustav II Adolf.

Som tidigare sagts blir historien om de tidigare stridigheterna här nästan något av en nödvändighet. Endast genom att tillsammans strida mot varandra genom århundradena kan Skandinavians folk bli varandras vänner och bröder. Liknelsen mellan kriget och en vårstorm ger dessutom det hela en något fatalistisk klang; liksom sommaren oundvikligen ersätter våren kommer den skandinaviska enigheten oundvikligen träda i splittringens ställe. Striderna görs på så vis mindre allvarliga och mindre splittrande; de var nödvändiga och något som man som skandinav till och med kan vara delvis stolt över.

Sammanfattningsvis uppvisar studentmötena en stark medvetenhet om de nordiska ländernas krigiska historia. Synen på dessa varierar emellertid texterna emellan. Detta är kanske inte så konstigt som det verkar; texterna är trots allt produktioner av individuella skandinavier, och man kan därför förvänta sig en viss personlig variation inom dem. Källmaterialet ger emellertid vid handen att det fanns två sätt på vilka studentmötena bemötte de nordiska ländernas historia.

Den första av dessa metoder var att använda kriget som en kontrast mot skandinavismens strävanden att närma de nordiska folken till varandra; studentmötena fick extra kraft och legitimitet genom att visa på det banbrytande i att folk som endast ett trettiotal år tidigare legat i krig nu möttes som vänner. Detta faller naturligtvis bitvis inom den historiska legitimitetens ram, som diskuterades i det tidigare kapitlet, men är ändå distinkt från den. Medan den historiska legitimiteten handlar om att visa på att skandinavisk enighet inte är ett

¹⁰⁵ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *I Tivoli* (Observera att det finns två texter med detta namn).

¹⁰⁶ Sebastian Olden-Jørgensen, *Poesi og politik – Lejlighedsdigtningen ved enevældens indførelse 1660*, Köpenhamn: Museum Tusulanums Forlag, 1996, s. 20.

nytt fenomen, legitimerar sig skandinavismen här genom att vara ”modern” (eller i vart fall ”ny”) och banbrytande i sina fredssträvanden.

Den andra modellen innebar ett förringande av krigens inverkan. Medan krigen i den modell som ovan beskrivits ses som allvarliga och sorgliga affärer ses de här nästan som parenteser, eller till och med nödvändigheter för skapandet av ett enat Skandinavien; folken var tvungna att ”blöda sig till vänner”. Likväl är de värda att komma ihåg, bitvis för att de i det långa loppet tjänade till att ena Norden, men också eftersom de nordiska staternas bedrifter är hela den skandinaviska nationens bedrifter, och därför något att vara stolt över.

Detta resonemang går igen i Andersons skrift, där han menar att en av de metoder genom vilken nationen föreställs är just genom framställandet av inomnationella krig som ”brödrakrig” – the reassurance of fratricide. Oavsett hur blodig nationens historia må vara kan nationalisten ändå ta sin tillflykt till idén om att det var just förblindade, medlemmar av samma nation som dödade varandra.¹⁰⁷ Detta återfinns emellertid inte i de mer strikta konstruktivisternas texter. Kanske beror det i viss mån på deras angreppssätt; när det gäller nationalismteoretiker som Hobsbawm och Gellner är det just de nations*skapande* processerna som är det intressanta, det vill säga sådant som nationalister anser binder ihop nationen. Nationalisternas syn på vad som kom mellan den guldålder som de gärna ser tillbaka på och nutiden berörs inte – annat än möjligtvis som en obehaglig tidsålder som det gäller att släta över genom upp- och utförandet av Hobsbawmska monument och ritualer.¹⁰⁸ Ernest Gellner går till och med så långt som att exemplifiera detta genom Hegels idéer om att nationer inte har någon historia innan de bildar stater.¹⁰⁹

”Tredeelt i Treenighet” – Studentmötena och synen på folken

Som sades i frågeställningarna är studentmötenas syn på folken synnerligen intressant, särskilt som skandinavismen hör till de nationalistiska rörelser som misslyckades. Vi känner väl alla till Oscar II och hans valspråk ”Brödrafolkens väl”, då gällande unionen mellan Sverige och Norge, men gällde samma sak för skandinavismen?

Källmaterialet är, enligt vad min undersökning kunnat erfara, något ambivalent i denna fråga. Som tidigare påpekats kan detta förklaras med att texterna är författade av *individer*, och inte av studentmötena som kollektiv, men samtidigt tyder de på att det också inom den skandinavistiska rörelsen fanns en oenighet om släktskapen de nordiska folken emellan. I *En*

¹⁰⁷ Anderson, s. 199-203.

¹⁰⁸ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 79-81.

¹⁰⁹ Gellner i Hutchinsinon & Smith, s. 63.

Skovtour paa Iste Pintsedag 1842 uttrycks uppdelningen mellan de nordiska folken som högst temporär:

*Længe var Nordens
Herlige Stamme
Spaltet i trende
Sygnende Skud;
Kraften, som kunde
Verden behersket,
Tyggede Sul fra
Fremmedes Bord.*

*Atter det Skilte
Bøier sig sammen;
Engang i Tiden
Vorder det Eet:
Da skal det frie,
Mægtige Norden
Före til Seier
Folkenes Sag!*¹¹⁰

Vi ser alltså att den skandinaviska nationen består av tre folk, vilka emellertid i skandinavismens tecken långsamt håller på att förena sig igen. Liksom berörts i de tidigare kapitlen återknyter skandinavismen här till en tid då de tre folken var ett, och menar att den splittrande processen kan stoppas och till och med vändas. Samma tema återkommer vid studentmötena 1843 och 1845, då det sjöngs att ”Tre brödrafolk i kärlek blifva ett”,¹¹¹ ”Och verlden skall snart med förundran *tre / Till en* sig förbrödrande stammar se.”¹¹² samt att ”Som Nordens Rod er een, skjönt deelt er Stammen, / Saa vorde Kronen, Kronen vorde een!”¹¹³ Samma år (1845) anknöts till händelserna på Gamla Uppsala högar 1843 då man drack mjöd ur horn,¹¹⁴ och man påstod att i och med denna symboliska handling ”Norden då blef / *Ett* som i åldriga dagar”.¹¹⁵ Skandinavien var alltså ett – inte treenigt – men det *blev* det genom ett återupplivande av vikingatiden, inte på grund av någon inneboende enhet. Naturligtvis tjänar detta, som vi diskuterade i första kapitlet, även till att legitimera den skandinaviska rörelsen och studentmötena historiskt. En text från mötet 1845 uttrycker återskapandet av den gamla skandinaviska nationen som att ”Og Budskap I bringe at ærerigt Nord / Gjenfödelsens Daggry skal see / Da Kæmper opstade i Kæmpernes Spor, / Da Fædre besegle. Hvad Sønnerne svor, / Og der vorder Een af de Tre.”¹¹⁶ Samma åt sades det dessutom att:

¹¹⁰ 1842: *En Skovtour paa Iste Pintsedag 1842*.

¹¹¹ 1843: *Ord vid en skål för de svenska och norrska bröderna*.

¹¹² 1843: *Helsning till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund*.

¹¹³ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *Velkomsthilsen til de svenske og norske Studenter i Thorvaldsens museum*.

¹¹⁴ *Skandinaviska studenternas möte i juni 1843*, s. 17, <http://runeberg.org/studmote/0018.html>, hämtad 2010-12-31.

¹¹⁵ 1845: *Helsning från Upsala. Köpenhamn, Midsommaren 1845*.

¹¹⁶ 1845: *Til velkomst*.

*Den lærer os, at Stammens skilte Grene,
Som sygned hen i mørke Magters Baand,
Maae til et enigt Hele sig forene, -
Da er vor Skjæbne i vor egen Haand.
Saa far de vel! Vort fælles Lösen være:
For Nordens Enhet, Nordens Seir og Ære!*¹¹⁷

Att den nordiska nationen åter skall ena sig blir livsnödvändigt för att den skall kunna bli herre över sitt eget öde. Så länge folken är delade i tre kan de inte styra sig själva, och det är först när nationen de facto blivit ”skapad” som den kan göra sin röst hörd. Det enda sättet på vilken nationen kan bli en är genom återupplivande av den gamla vikingaandan. Att ”skapa”, eller kanske snarare ”återskapa”, den skandinaviska nationen genom ett återupplivande av gamla ideal blir därmed skandinavismens och studentmötenas främsta uppgift.

Som inledningen till detta kapitel gav vid handen är synen på folken som ”tre som blir ett”, inte den enda. Vissa författare uttrycker snarare själva ”processen” som fullbordad eller onödig, och menar att den skandinaviska nationen snarast är av en ”treenig” natur, då ”Svensk, norsk og dansk vi kaldes, dog / De samme Aandens Gaver, / Den samme Æt, det samme Sprog / Giör os til Skandinaver”¹¹⁸ Folken behöver med andra ord inte förenas igen; snarast är de redan skandinaver, men ändå svenskar, danska och norrmän på samma gång. Detta innebär att den skandinaviska nationen blir en anomali i nationalistiska sammanhang. Teoretiker som Ernest Gellner menar förvisso att nationalism kan skapa enhet mellan folk som egentligen inte har särskilt mycket gemensamt, men att när de väl upplevt sitt nationella ”uppvaknande” betraktar sig själva som ”standardized, homogenous, centrally sustained high cultures”.¹¹⁹ Ur ett sådant perspektiv kan det bli svårt att förklara en nationalism som ser sig själv som ett helt bestående av tre delar, nedan mycket träffande uttryckt vid studentmötet 1842:

*Her hvor Nordens gamle Helte
Pröved mangel blodig Dyst,
Först, naar Sværdet sad i Belte
Tömte Hörnene med Lyst;
Her hvor man af Runer skjønner
Hvad om Hedenhold man veed:
Samled Scandinaviens Sønner
Treddeelt i Treenighed.*¹²⁰

Den skandinaviska nationen är alltså ”Tredelad i treenighet”. Nationen och folket är alltså inte ett, men ändå inte helt och hållet tre. Treenighetssymboliken återkommer gång på gång i

¹¹⁷ AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *Til afsked*.

¹¹⁸ 1842: *Tak og farvel til vore svenske Brødre*.

¹¹⁹ Gellner i Hutchinson & Smith, s. 64.

¹²⁰ AFs arkiv, Studentmötet 1842, *Upsala den 21 Jul. 1842*.

texterna från studentmötena, och det står klart att även om det finns vissa texter som fokuserar på tidigare splittring och nutida enhet så är det främst treenighetstanken som kommer fram. År 1845 talades det om ”Treeniga Nord”¹²¹, och 1843 påstods den skandinaviska nationen vara ett ”trillingfolk”.¹²²

Samma år kvads det:

*Vi samma fanor, samma färger buri,
Och Scandinavia står det på vårt bröst,
Åt frihet, ljus och kraft vi eden svurit –
Mång hundra bröder med treenig röst.
Vår glada lösen till hvarann vi ropa,
Och fosterbrödrabandet pröfva må Europa.*¹²³

Här förenas trilling- och treenighetssymboliken med ytterligare en symbolik som ofta återkommer i texterna från studentmötena, nämligen släktskapstanken. De skandinaviska folken – eller länderna – framställs ofta som släktingar. Vi har redan berört delar av denna tanke i vårt resonemang om ”trillingfolk”, men detta är naturligtvis inte den enda beståndsdel i tankarna om Skandinavien som beslätat. I citatet ovan liknas exempelvis den skandinavistiska andan vid ett ”fosterbrödraband”, en fras som återkommer flera gånger i materialet. 1842 skriver Talis Qualis exempelvis att ”kraft och enhet vexe jämt bland nordens / unga fosterbrödralag”.¹²⁴ Ett fostbrödralag var, om man får tro Nordisk familjebok, ett ”vänskapsband, som för hela lifvet på det närmaste förenade ynglingar, hvilka blifvit uppfostrade tillsammans”¹²⁵, eller en stark vänskap som kunde sväras mellan kämpar som utkämpat en oavgjord strid. Oftast ansågs den starkare än vanlig släktskap.¹²⁶ Tanken om gemensam uppväxt återkommer också vid studentmötet 1842, då det sjöngs att ”Vi died Brysterne af fælles Amme, / og derfor blev vor Ånd, vor Kraft den samme”¹²⁷

Detta kan naturligtvis tyda på att de skandinaviska länderna egentligen inte ansågs ha någon direkt inneboende släktskap, men bör nog snarare ses bitvis som ett utslag av den göticistiska retorik som skandinavismen omgavs sig med, som en referens till de forna (och i slutändan oavgjorda) strider, vilka mer ingående diskuterades i det föregående kapitlet, samt som ett uttryck för de varma känslor som de skandinaviska folken påstods hysa för varandra.

¹²¹ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *Helsing från de hemmavarande*.

¹²² 1843: *Hilsen fra Köbenhavn*.

¹²³ 1843: *Afsked till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund vid Deras afresa från Upsala d. 6 Junii 1843*.

¹²⁴ AFs arkiv, Studentmötet 1842, *Die Vto Junii MCCCXLII*, ”Till våra Danska Bröder!”

¹²⁵ Nordisk familjebok, Uggelupplagan, band 8, 1908, *Fostbrödralag*, <http://runeberg.org/nfbh/0528.html>, hämtad 2010-12-31.

¹²⁶ Westrin, s. 967.

¹²⁷ 1842: *En Skovtour paa Iste Pintsedag 1842*.

De skandinaviska folken anses alltså i C.V.A. Strandbergs och många andras tappning ha ingått fostbrödralag med varandra genom tidigare strider, men också genom sitt gemensamma ursprung, eller i alla fall gemensamma uppväxt. De skandinaviska folken är alltså bröder, men starkare förbundna med varandra än vanliga syskon.

Fosterbrödraskapet är emellertid inte det enda sättet genom vilket studentmötena anknyter till familjeretorik för att beskriva förhållandet mellan de skandinaviska folken. Även direkta syskonförhållanden beskrivs i texterna. Exempelvis talas det i skillingtrycket *En ganske ny og fornøielig Vise om de svenske, norske og danske Studenter, som mødtes i Kjøbenhavn den 23de Juni 1845* om att

*Thi var der trende Brødre, man tydelig seer,
At de burde enige være
Og hjælpe hverandre paa bedste Maneer
At gjøre Familien Ære.
Om Rikene er tre er Landet dog kun eet,
Og er vi ogsaa adskilt, er Sunder ikke bredt*¹²⁸

Folken är alltså bröder, och även om Skandinavien råkar vara splittrat i tre riken har de ändå ett gemensamt fosterland. Väl värt att nämnas är att detta inte är en text producerad av studenterna själva, utan av en köpenhamnsk snickarmästare med en viss amatörpoetisk ådra.¹²⁹ Vad säger studentmötena själva om eventuella broderskapsförhållanden folken och länderna emellan? Samma år som skillingtrycket kom ut skrevs det, för studentmötet, följande:

*Vi tænkte så ofta i dagarnes lopp:
De komma väl dock hvad det lider;
Vi hoppats så länge – och fyldt är vårt hopp;
Ty Bröderna kommo omsider.
Nu ega vi Er i vår hjertelige rund,
Och aldrig vi glömma den herrlige stund,
Då Bröderna kommo omsider*¹³⁰

Naturligtvis talas det här om bröder i betydelsen människor, snarare än folk, men likväl används brodersretoriken. Man kan därför anta att texten här implicerar att även folken ses som bröder – det vill säga brödrafolk. Det är emellertid också möjligt att invända att ”bröder”, här endast används som en poetisk omskrivning av ”vänner”. En text som är klarare på den här punkten är den tidigare många gånger nämnda *Ord vid en skål för de danska och norriska bröderna*, där de stridande folken ”öppna hjälmarna och glade skåda / På båda sidor samma

¹²⁸ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *En ganske ny og fornøielig Vise om de svenske, norske og danske Studenter, som mødtes i Kjøbenhavn den 23de Juni 1845*.

¹²⁹ 1845: *En ganske ny og fornøielig Vise om de svenske, norske og danske Studenter, som mødtes i Kjøbenhavn den 23de Juni 1845*.

¹³⁰ 1845 (forts.): *Den 22 Juni 1845*.

faders drag” och ”Tre kronor glimma som en enda krona, / Tre brödrafolk i kärlek bliva ett”.¹³¹ Här finns det inget tvivel om syskontanken; nordens tre folk är brödrafolk med gemensamt ursprung vilka tillsammans bildar den skandinaviska nationen.

Samma idéer kommer upp i *Skål för Norge vid Studentfesten i Lund*, från studentmötet 1845. Här beskrivs Sverige och Norge som syskon, ja rent av tvillingar.¹³² Syskontanken återkommer även i andra texter från detta studentmöte; exempelvis sjungs det om att det ”I alle tre Riger sösterligt der groe / Roser og yndelige Blommer”¹³³ De tre folken ses alltså som syskon, och därmed en del av den större skandinaviska nationen.

Denna släktskap uttrycks ofta genom det fornnordiska ordet ätt. Detta skall enligt min mening inte bara ses som en göticistisk fras, utan även en tanke om ett gemensamt ursprung. De skandinaviska folken är alltså en del av samma släkt, och hör därför ihop som en nation, trots att de har vissa skillnader sinsemellan. I *Minne af studentfesten på Gamla Upsala högar*, nämns det att Oden ”känner ättlingarne väl igen”, att ”telningar utaf den gamla ätten / Stå än kring Odens hög i trofast ring” samt att ”Ej ödet mer skall från hvarandra rycka / De folk som sammanhört från fordomtid.”¹³⁴ Ättsymboliken återkommer också på flera ställen i källmaterialet, exempelvis talas det om ”Ætten i Nord”,¹³⁵ att ”Ættens skall Odelen være”¹³⁶ och att ”Den samme Æt, det samme Sprog / Giör os til *Skandinaver*”.¹³⁷ De skandinaviska folken har med andra ord ett gemensamt ursprung i vikingatiden, och tillhör samma ätt. Snarare än att vara intrinsikalt separata har de ”sammanhört från fordomtid”, och det gäller därför bara att återuppliva det gamla. Ätten har inte dött ut – den har bara vilat.

Likväl var föreningen mellan folken inte alltid en självklarhet. År 1845 sjöng Uppsalas studenter att det gällde ”Först Sverge, sedan Nord”¹³⁸, och på sina ställen tycks det ha varit det självklart att tala mycket om Danmark och nämna brödrafolken nästan bara i förbigående.¹³⁹ Det tycks alltså inom vissa kretsar funnits en viss tveksamhet om folkens direkta samhörighet, även om den inte alltid är särskilt tydlig.

Vad som är väl värt att nämna är att folken alltid tycks vara *tre*. Synen på Finland kommer förvisso att diskuteras i ett senare kapitel, men det är trots allt anmärkningsvärt att det allt som

¹³¹ 1843: *Ord vid en skål för de danska och norrska bröderna*.

¹³² 1845 (forts.): *Skål för Norge vid Studentfesten i Lund*.

¹³³ AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *I Ridehuset paa Christiansborg Slot*, sjätte sången.

¹³⁴ 1843: *Minne af studentfesten på Gamla Upsala högar d. 6 Junii 1843*.

¹³⁵ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *I Dyrehaven*.

¹³⁶ AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *Velkomst-Sang ved Den nordiske Fest*.

¹³⁷ 1842: *Tak of farvel til vore svenske Brødre*.

¹³⁸ AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *Helsning från Upsala. Lund, Midsommaren 1845*.

¹³⁹ 1845 (forts.): *I Ridehuset paa Christiansborg Slot*, första sången.

oftast talas endast om tre brödrfolk. Tanken att de skandinaviska folken skulle vara *fyra* kommer bara fram i en av texterna,¹⁴⁰ och får snarast ses som det undantag som bekräftar regeln. Uppenbarligen räknades Island och öarna i Nordsjön till de danska eller norska folken eller inte alls, och Finland gavs inte heller status som en del av den skandinaviska nationen – eller i alla fall inte som ett separat skandinaviskt folk. Kanske räknades Finland till det svenska folket. Mycket belysande i detta sammanhang är Harald Gustafssons påpekande att det var svårt att förena de nordatlantiska öarna med skandinavismen, då deras språk, trots ett gemensamt ursprung, ändå var väldigt olik de skandinaviska språken på fastlandet.¹⁴¹

Sammanfattningsvis är synen på de nordiska folken, som sades i inledningen av detta kapitel, något ambivalent. Antingen ses de som ett och samma folk, eller som tre brödrfolk som tillsammans bildar en nation, men det är ändå viktigt att komma ihåg att oavsett folkens natur anses de ändå tillsammans bilda en *nation*. Begrepp från forntiden, såsom *ätt* och *fosterbroder* används ofta för att beskriva förhållandet mellan de skandinaviska folken, och även om det faktiska släktskapsförhållandet mellan dem uppenbarligen var föremål för debatt ansågs de ändå ha någonting gemensamt som förband dem. Sverige, Norge och Danmark var syskon, av samma ätt, eller kanske till och med fosterbröder som blandat blod med varandra, ett band som tydligen var starkare än vanliga släktskapsförbindelser.

Som tidigare nämnts är detta också en ovanlig syn på folket inom de teoribildningar jag använt. Att folket inte ses som ett utan snarare som ”tre i ett” blir en stark kontrast till enhetsfolkstänkandet som kommer fram i andra teoribildningar. Kanske är det som så att skandinavismen hade en för nationalismen ytterst ovanlig syn i denna fråga, varför ”mina” teoretiker inte stött på denna problematik i sin forskning.

”Tungan är en! Norræna mål! – Studentmötena och de skandinaviska språken

Språkens betydelse för nationalismen får inte underskattas. För flertalet nationalister, och då särskilt nationalismens andlige fader Fichte (åtminstone om man får tro Elie Kedourie) var det just språken som definierad en nation – en nation var enligt dem en samling människor som talade ett gemensamt språk.¹⁴² Det är därför inte mer än väntat att även språkfrågan återkommer i mitt material. Vi vet nog alla att svenskar, norrmän och danskar med lite ansträngning kan förstå varandras språk, men hur såg studentmötena på detta? Var det fråga om ett enda språk, eller var det ”tredelt i treenighet”, precis som folken?

¹⁴⁰ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *Studenterhiemmet*.

¹⁴¹ Gustafsson, s. 195.

¹⁴² Kedourie, s. 108-110.

Min undersökning ger vid handen att språken ofta ansågs vara detsamma. Exempelvis sjöngs det 1842 att

*Vi died Brystene av fælles Amme,
Og derfor blev vor Ånde, vor Kraft den samme:
Det samme Moders-Mål (– har
Det end forskjellig klang,) –
Det samme Hå budtoner
I bæggens Friheds-Sang.
Øresund! mens Dine Bølger karme,
Favner Du med samme Moder-Varme
Hver din Søn.¹⁴³*

De skandinaviska språken var alltså ett, och svenskar, danskar och norrmän talade samma språk, även om det kanske lät lite annorlunda. Samma år menade man att ”det samme Sprog Gör os til *Skandinaver*”,¹⁴⁴ och 1845 kvad man ”Ei meget er vor Sprog forskjelligt, / Dog er hvert Tungemaal os helligt, / Lidt sydlig klang har Sveas Sprog, / Som Dansk den samme Fylde dog.”¹⁴⁵ Detta passar naturligtvis bra med den ovan presenterade treenighetstanken; språken är separata men ändå del av ett helt. Naturligtvis finns det undantag från detta, exempelvis talas det ibland om tungan som *en*,¹⁴⁶ även om detta naturligtvis inte behöver betyda ett avfall från treenighetstanken; liksom nationen är en men ändå tre kan tungan vara *en* men ändå *tre*.

Att det är det gemensamma språket som förenar den skandinaviska nationen står även utom allt tvivel. Vid studentmötet 1843 sades det:

*I Högens dunkla krypta blicken neder
Och manen Fädrens skuggor fram ur den.
J Danas söner! Oden helsar Eder,
Han känner ättlingarne väl igen.
Hvart tiden är sin dunkla kosa vänder
Oss, stamförvandter, ej den skiljer mer;
Ty Minnet vittnar att vi äro fränder,
Och tungomålet, bröder, röjer Er!¹⁴⁷*

Klarare än så här kan det knappast uttryckas; även om den gemensamma historien förbinder *folken* så är det på det gemensamma språket man känner igen en skandinav. Kedouries tankar om att det var språket som var det främsta kännetecknet för nationen har redan redovisats och behöver förmodligen inte nämnas igen. Samma tankegångar går igen hos Gellner som ser utbildning och utspridd läs- och skrivkunnighet på ett gemensamt språk som grunden för

¹⁴³ 1842: *En skovtour paa 1ste Pintsedag 1842.*

¹⁴⁴ 1842: *Tak og farvel til vore svenske Brødre.*

¹⁴⁵ AFs arkiv, Studentmötet 1845, *Sang i Anledning af de svenske og norske Studenters Besøg i Kjøbenhavn.*

¹⁴⁶ 1845: *Helsning från Upsala. Köpenhamn, Midsommaren 1845.*

¹⁴⁷ 1843: *Minne af studentfesten på Gamla Upsala högar d. 6 Junii 1843.*

nationalismen.¹⁴⁸ Låt oss emellertid fokusera på Kedourie, som tolkar Fichte som så att det inte bara räcker med att en nation talar ett *gemensamt* språk, utan även att de talar ett *ursprungligt* språk. Utländskt inflytande måste alltså rensas bort från språket i en puristisk anda för att nationen skall vara hel.¹⁴⁹ Fanns det några sådana tendenser inom studentmötena?

Det första puristiska tecknet i källmaterialet ligger naturligtvis (ty det är purismens kärna) i språkbruket. Som mina citat ovan ger vid handen används ofta ålderdomliga ord för att beskriva studentmötena och studenterna, samtidigt som de skandinaviska folken påstås vara av samma *ätt* och att de ingått ett *fostbrödralag*. Man hade lika gärna kunnat säga att de var delar av samma *familj* och att de *fraterniserat* med varandra. Likväl står det inte så, och det får därför anses som sannolikt att dessa ord (vilka uppvisar ett tydligt franskt respektive latinskt inflytande) valts bort just för att ”rena” språket. I ärlighetens namn får jag emellertid tillstå att det inte står någonstans i mitt källmaterial att studenterna måste arbeta för de skandinaviska språkens renhet. Det närmaste man kommer ett sådant påstående finner man i *Helsning från Upsala*, från studentmötet 1845:

*Sången så ren
Ljuder på öar, i dalar
Anden är en, som der talar:
Tungan är en!*

*Norræna mål!
Främlingar djerfvas dig tränga;
Har man då glömt, att vi svänga
Kunne vårt stål?¹⁵⁰*

Förmodligen rör det sig emellertid inte om språklig purism, utan snarare den prekära frågan om språken i Slesvig-Holsten, där danskan ofta befann sig i ett trängt läge gentemot tyskan.¹⁵¹ Behovet att försvara språkets geografiska utbredningsområde går emellertid också bra ihop med Fichtes idéer – en nation som byter språk är en nation som är lika dömd till undergång som en som tar in låneord.¹⁵² Det är med andra ord samma idé som i purismtanken, fast starkare. Behovet av att stärka de skandinaviska språken kommer också åter i *Hälsning till Oehlenschläger*, som också den är från studentmötet 1845:

¹⁴⁸ Gellner i Hutchinson & Smith, s. 55-59.

¹⁴⁹ Kedourie, s. 107.

¹⁵⁰ 1845: *Helsning från Upsala. Köpenhamn, Midsommaren 1845*.

¹⁵¹ Becker-Christensen, s. 26-30.

¹⁵² Kedourie, s. 103-105, 108.

Ditt verk det var, o Skaldekung! Med snillets tillförsigt
Vidtfrejdad har Du gjord Norræna tunga.
Si! hela världen lyssnar med häpnad på din dikt;
Neb hvem förstår också som Du att sjunga?
Skön WALBORG evigt lefver, Kung HELGE aldrig dör:
Åt evigheten viges allt hvad Siaren berör
Med diktens eld, med flammen av sin anda.¹⁵³

Detta gäller emellertid endast uppdraget att göra de skandinaviska språken berömda utomlands, snarare än att rena det från utländska inflytanden. Oehlschläger är kanske inte en kämpe för de skandinaviska språkens renhet, men definitivt en för deras styrka och höghet, som Svenska Akademien kanske skulle ha uttryckt det.

Ur puristiskt hänseende är även språkvalen intressanta. Så gott som samtliga texter är skrivna på *folkspråk* – det vill säga svenska, norska eller danska. Med tanke på den tilltänkta publiken är det kanske konstigt; borde inte studenter som tilltalade andra studenter försöka ge prov genom sin stora lärdom genom latinismer? Latinet var trots allt de lärdes språk och hade förmodligen stort symbolvärde även då. Ur Fichtes synvinkel blir avsaknaden av latin emellertid förståelig – i Kedouries avhandling går Fichte hårt åt allt utländskt inflytande, och särskilt då latinet.¹⁵⁴ Användandet av ett *dött* språk som latin dömer enligt Fichte den nation som använder det till ”bristande allvarsamhet i fråga om samhällsrelationer, av självuppgivelse och av hjärtlös slapphet”,¹⁵⁵ och den som använder sig av romanska språk har egentligen inget modersmål.¹⁵⁶ Det som då blir mer förvånande är det faktum att två av texterna från studentmötena faktiskt är på latin,¹⁵⁷ och i detta sammanhang blir Strandbergs användande av den uppenbart latinska termen *Vaticinium* ytterst suspekt.

Det man emellertid får ha i bakhuvudet är att Fichte måhända var inflytelserik när det gäller nationalismen, men att man inte kan förvänta sig att alla texter skall överensstämma med hans språkliga ideal. Det faktum att endast två (tre med Strandbergs *Vaticinium*) av texterna använder uppenbart latinska termer och att resten, som visat, använder puristiska termer visar ändå att studentmötena i sin helhet överensstämmer bra med Fichtes puristiska ideal.

Väl värt att lägga märke till i citaten ovan är begreppet norrønt mål, ett fornnordiskt – eller i alla fall fornnordiskt klingande – ord används för att beskriva de skandinaviska språken. Förvisso är detta ytterligare ett utslag för studentmötenas göticistiska retorik, men samtidigt

¹⁵³ 1845 (forts.): *Helsning till Oehlschläger*.

¹⁵⁴ Kedourie, s. 103-105.

¹⁵⁵ Kedourie, s. 105.

¹⁵⁶ Kedourie, s. 105.

¹⁵⁷ AFs arkiv, Studentmötet 1842, *Die Vto Junii MCCCXLII*; AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *In memoriam conventus lundensis fratrum studiosorum norvegicum et suecorum*.

uttrycker termen de skandinaviska språken som ett helt. Måhända är de tredelade i treenighet, men tillsammans är de skandinaviska språken ”norrænt mål”. Det tjänar dessutom som en sorts puristiskt mål i bästa Fichte-stil; att tala norrænt mål, snarare än svenska, norska eller danska ger uttryck för en sorts ursprunglighet i språket, som tydliggör likheterna mellan de skandinaviska språken. Man kan kanske också, med lite god vilja, se norrænt mål som skandinavismens puristiska målsättning. Liksom folken skall bli ett, så skall språken också så småningom bli ett; norrænt mål.

Men vilka språk faller då inom begreppet ”norrænt mål”? Hittills har jag talat om ”treenighet” endast eftersom det är det begrepp som mest användes om folken. Men hur är det exempelvis med finskan? Som vi sett är Karl XII och Finland kära ämnen åtminstone för Talis Qualis (något som dessutom bekräftas av Haarder Ekman och Holmberg¹⁵⁸), och man kan kanske vänta sig att Finland nämns när det gäller språken. Det gör det också. Exempelvis skriver Talis Qualis (naturligtvis):

*Drag mot Åland hän, och ännu längre
Öster ut, mot Auras fagra strand,
Der en imperators-hand allt trängre
Drager åt förut nog trånga band;
Till det land, der klangen af det svenska,
Af det kära, sköna tungomål
Redan – icke är den fosterländska
Gamla Klang, som smakar utaf stål.¹⁵⁹*

Det är otvivelaktigt Finland det handlar om – referenserna till Åland och ån Aura talar här sitt tydliga språk – men intressant nog är det inte finskan som ses som ett skandinaviskt språk. De som skall räddas och återinkorporeras i den skandinaviska nationen är finlandssvenskarna. Naturligtvis kan man hävda att svenska förblev det administrativa språket i Finland under denna tid¹⁶⁰, och att landet därför kunde räknas till den svenska kulturkretsen, men i nationalismens tidevarv var det ju folkspråket snarare än det administrativa språket som var det viktiga. Vad skall man då dra för slutsatser av det här? Den första slutsatsen är naturligtvis att det endast är C.V.A. Strandberg som över huvud taget talar om Finland ur en språklig synvinkel – den andra språkliga referensen finns i *Vaticinium. Vid en skål för universitetet i Helsingfors* där språkfrågan är något mer ambivalent; här talas det endast om att ”Tungomålet honom [finländaren som skandinav] röjer”¹⁶¹ – och att vi därför inte har ett tvärsnitt av studentmötenas syn på Finland ur språkligt hänseende.

¹⁵⁸ Haarder Ekman, s. 76, 85-89 ; Holmberg, s. 61.

¹⁵⁹ AFs arkiv, Studentmötet 1843, *Afsked från Stockholm*.

¹⁶⁰ Gustafsson, s. 229.

¹⁶¹ 1845: *Vaticinium. Vid en skål för universitetet i Helsingfors*.

Tystnaden – med undantag för Strandberg – bör enligt min mening tolkas som att de flesta skandinavister var relativt ointresserade av den finska frågan ur språkligt hänseende. I den händelse att Finland räknades till Skandinavien (om vilket mer skall sägas nedan) var det endast i kraft av ett land där det sedan gammalt fanns både en svensktalande elit och en svensktalande befolkning. Finskan som språk kunde alltså inte räknas till de skandinaviska språken (kanske eftersom det ju inte är ett germanskt språk), även om Strandbergs texter ger vid handen att Finland som geografiskt område kunde räknas till Skandinavien. Även språken var alltså tre i ett, snarare än fyra i ett.

Sammanfattningsvis befattar sig studentmötena i allra högsta grad i frågan om de skandinaviska språken. Samma treenighetstanke som i folkens natur kommer här till ytan, förkroppsligad i termen ”norrænt mål”, ett puristiskt ideal i Fichtes anda. Purismen är måhända inte framträdande i texterna, men användandet av göticistiska fraser tyder på en viss ”återgång till det ursprungliga”, något som Kedourie i sin analys av Fichte tar fasta på. Purismen blir även en sorts Hobsbawmskt monument i det att de skapar en länk mellan ett idealt förflutet och ett nutida nationsbygge. Finskan räknas visserligen inte till de skandinaviska språken, men Finland kan ändå räknas som skandinaviskt då det finns en föreställning om landet som ”svenskt” (åtminstone hos Strandberg), oavsett vad den stora befolkningen talar för språk.

”Från borgerlig frihet, det fria ord” – Studentmötena och liberalismen

Vi har redan sett att folken ansågs förenade både historiskt, språkligt och släktskapsmässigt, men vad var de förenade i kamp för? Självklart är svaret på denna fråga ”ett enat Skandinavien”, men är det hela historien? Elie Kedourie menar förvisso att det är ett misstag att försöka inordna nationalismen på en höger-vänsterskala, men säger likväl att nationalismen – särskilt vid tiden kring 1848 – ansågs vara en vänsterrörelse.¹⁶² Becker-Christensen talar exempelvis om hur personer som var involverade i den skandinavistiska rörelsen samtidigt var involverade i tryckfrihets- och representationsfrågan.¹⁶³ Återfinns något av denna liberala tendens även i studentmötena, eller befattar de sig bara med den nationella frågan?

Det man kan säga i denna fråga är att studenterna ofta använder ”liberala” fraser i sina texter. En av de mest framträdande av dessa är talet om det ”fria ordet”, uppenbarligen en

¹⁶² Kedourie, s. 133.

¹⁶³ Becker-Christensen, s. 56-92.

hänvisning till censuren i Danmark. Ett särskilt talande exempel om studentmötena och det fria ordet är *Den siste Kungen* av Talis Qualis från studentmötet 1842:

*Han kommer åter till högan nord
Att hyllas såsom den siste kungen;
Till döds är draken af honom stungen,
Hell vår Sankt Göran: det fria Ord!*

[...]

*För andens frihet, det helga mål
Ett korståg åter predikas. Jorden
För länge pröfvat de varma orden,
Snart vill hon pröfva det kalla stål¹⁶⁴*

Friheten och det fria ordet får därmed närmast en religiös klang, i det att det likställs med Sankt Göran som dödar draken, och det förbereds ett *korståg* för det fria ordet. Friheten blir alltså en sorts modern Messias som löser folken från sina bojor. Samma tankar om försvaret av friheten kom också fram 1845, då man sade att ”Den Gud som gaf dem frihet, han gaf dem också jern, / Att friheten med lif och blod försvara”.¹⁶⁵ Friheten är alltså synnerligen viktig för studentskandinavismen.

Andra uttryckte sig mer försiktigt angående frihet; exempelvis nöjde man sig 1843 med att ”till slut” utbringa ”en skål för Friheten i Norden”¹⁶⁶, även om enstaka andra också anammade Talis Qualis mer bombastiska tal om kamp för friheten. Exempelvis talades det 1845 om ”At kæmpe fremst i Folkenes Bravalla / Frigjøre Verden atter eller falde.”¹⁶⁷, och samma år sjöng man att

*Det Sværd som vi svinge er gammelt i Nord,
Det Aanden højlovede Væрге;
Thi det er det frie, det vingede Ord,
Som bane kan Vej over Bjerge.
Ej Ælde det ændser, ej Tidernes Tand,
Men evig det funkler som luende Brand,
For det syne Jætter med Dverge.*

*Saa lyd da, du frie, du vingede Ord!
Brus Vældig i Sang og i Tale!
Til Maalet fremlyse du Ætten i Nord,
Trods Bjerge og Bølger saa svale!
Til Sejren du føre hvem kampen ej flyr!
At snart det maa lade: nu Dagen oppgryr
I Nord over Bjerge og Dale¹⁶⁸*

Kamp för det fria ordet och friheten i världen var alltså viktigt, men det fria ordet sågs alltså också uppenbarligen som ett vapen i sig. Var man allierad med det kunde ingen stå emot en.

¹⁶⁴ AFs Arkiv, Studentmötet 1842, *Den siste kungen. Till de Danska Studenterna*.

¹⁶⁵ 1845 (forts.): *Skål för Norge vid Studentfesten i Lund*.

¹⁶⁶ 1843: *Minne af studentfesten på Gamla Upsala Högar*.

¹⁶⁷ 1845 (forts.): *Til afsked*.

¹⁶⁸ 1845: *I Dyrehaven*.

Det fria ordet blir dessutom någonting som förenar den skandinaviska nationen, i det att det uttalas på samma språk – norrønt mål. Det var dock inte bara orden i sig som förenade, utan även det faktum att studenterna gemensamt såg sig som förkämpar för frihet och det fria ordet;

*Väl förbund behöfs, förbund är kraft,
Ej det frågas det, hvad språk du talar,
Tidens lösen den är en, blott en [implicerat frihet]
Och den går från alla ädlas hjertan.
Ej det frågas, om vid Nordens pol du bor,
Vid söderhafvets fjerran stränder,
På dess öar, ty det ges ej afstånd
För den snabba tanken för den varma,
Lätta känslan.¹⁶⁹*

Alla de som kämpade för frihetens ljus var alltså förenade i ett, en förening som till och med kunde gå över nationsgränser. Nationstanken var, åtminstone här, underlägsen friheten.

Friheten får ofta i källmaterialet ge vika för mer diffusa formuleringar av ”ljus” och ”mörker”; ”Kamp för ljuset är ock en kamp”,¹⁷⁰ som det sades 1842. Det är dock ingen tvekan om att de båda termerna används växlande och betyder samma sak. Exempelvis talar Talis Qualis om att ”föra på vårt goda svärd / det fria ljuset kring en verld”,¹⁷¹ och 1845 skall man dra ”såsom fordom i striden / för *Ljus och för Sanning*”.¹⁷² Allt tyder alltså på att det är samma sak som menas, om än med andra ord. Anledningen till ordförändringen är nog oftast poetisk – i alla fall i Talis Qualis fall – men man kan naturligtvis inte utesluta censurens och den personliga övertygelsens inverkan.

Frihetsbegreppet kopplades också ihop med den historiska legitimiteten; exempelvis sjöngs det 1843 om den ”*frie Vikingsaand*”¹⁷³ (min kursivering), och 1845 var studenterna bärare av ”Det ædle, fribaarne, oldnordiske Sind”.¹⁷⁴ Som är fallet med så många andra vikingahänvisningar få detta ses som ett utslag av skandinavismens göticistiska retorik, men till syvende och sist får man ändå fråga sig om studenterna inte legitimerar sin fokus på frihet genom att göra den till fornnordisk? Precis som att Skandinaviens enhet är äldre än dess splittring är dess frihet äldre än dess förtryck, och därför får det anses lovvärt att kämpa för det som med ålderns rätt bör vara främst: friheten.

Men hur är det då med dessa begrepp såsom ”frihet” och ”ljus”? Vad menas egentligen? Är det enbart tomma ord eller menade studenterna något konkret när de sjöng och reciterade

¹⁶⁹ 1842: *Die Vto Junii MCCCXLII.*, ”Köpenhamns-Lustfärden 1842”.

¹⁷⁰ 1842: *Die Vto Junii MCCCXLII.*, ”Köpenhamns-Lustfärden 1842”.

¹⁷¹ 1843: *Ett Ord till Farväl!*

¹⁷² 1845 (forts.): *Den 22 Juni 1845.*

¹⁷³ 1843: *Hilsen fra Kjöbenhavn.*

¹⁷⁴ 1845 (forts.): *Velkomst-Sang ved Den nordiske Fest.*

dessa ord? Detta är naturligtvis en fråga som är ytterst svårbesvarad, ty källmaterialet ger oss inte mycket att gå på. Man kan emellertid utgå från att meningen av dessa begrepp var klara åtminstone för *åhörarna* – exakt vad som menades var klart i den tidens kontext, eller så var det så pass vagt att vem som helst kunde läsa in sin egen definition på begreppet frihet i texterna. Hur som helst tycks begreppet ”frihet” anta en kraftigt liberal karaktär i källmaterialet. Tydligast märks detta i texten *Helsning till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund*, från studentmötet 1843:

*Då endrägt, frihet uti vår Nord
Försvaras af glödande unga,
Från borgerlig frihet, det fria ord,
Skall bojan skakas, den tunga.
Och världen skall snart med förundran tre
Till en sig förbrödrande stammar se.
Hurra! för de Skandiska länder!*¹⁷⁵

Klarare än så kan det knappast uttryckas; det är den *borgerliga* friheten som skall försvaras av de ”glödande unga”, och först då kan Skandinavien enas. Genom användande av begreppet ”borgerlig” får alltså frihetsidén en liberal politisk laddning. Detta återkommer på flertalet stället i källmaterialet; år 1845 menades det att ”I Aandens Bedrifter, i borgerlig Færd / Er der vakt et höiere Liv”.¹⁷⁶ Även om det borgerliga här knappast används för att beskriva friheten så beskriver sig studenterna själva som ”borgerliga”, och därmed också som liberala. Naturligtvis innebär inte detta att begreppet borgerlig skall förstås med sin moderna betydelse; här handlar det snarare om det *medborgerliga*. Likväl innebär användandet av begreppet borgerlig att den skandinavistiska frihetssynen frammålas som direkt liberal och antiabsolutistisk; det är medborgarnas fri- och rättigheter det handlar om, snarare än landets frihet gentemot utländska makter, eller den utrikespolitiska handlingsfriheten.

Källmaterialet uppvisar även på sina ställen ett starkt demokratiskt patos. Som vi såg i citatet på sidan 28 är det folkens sak som det enade Skandinavien skall kämpa för.¹⁷⁷ Detta hänger naturligtvis ihop med att studentmötena ovan påstår sig kämpa för borgerliga (alltså medborgerliga) rättigheter. Samma sak uttrycktes även vid studentmötet 1845:

*Treeniga Nord, haf du mod och var tröst!
Du mar millioner af søner,
Som sluta omkring Dig en skoldborg af bryst
Och ge sina varmaste böner
Till Gud som förr sände och sänder igen
Åt Frihet och Ljus apostoliska män
Att kämpa och bedja för folken.*¹⁷⁸

¹⁷⁵ 1843: *Helsning till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund*.

¹⁷⁶ 1845: *Til velkomst*.

¹⁷⁷ 1842: *En Skovtour paa Iste Pintsedag 1842*.

¹⁷⁸ 1845: *Helsning från de hemmavarande*.

Åter igen får friheten nästan en religiös klang, men här måste folken ledas av ”apostoliska män” för att de skall kunna bli fria. Det är inte Skandinavien som skall leda ”folkens sak” till seger, utan snarare ledarfigurer, kanske studenterna själva, som skall stå främst i ledet. Likväl har Skandinavien ”millioner af söner”, vilka kämpar för friheten, och leds av de ”apostoliska männen” – det är alltså fortfarande folkets delaktighet det hänger på. Denna fokus på folkens roll är emellertid inte så förvånande som man kanske skulle kunna tro. Som sades i detta kapitelns början menar Becker-Christensen att det fanns en stor överlappning mellan liberala och skandinavistiska rörelserna i Danmark, och Elie Kedouries resonemang om nationalismen som en i grunden vänsterorienterad rörelse torde inte ha gått någon förbi.

Att tala om ”folkens sak” är emellertid inte det samma som att tala om demokrati och antiauktoritärism. Man skulle mycket väl kunna tänka sig att en diktatur kan agera enligt folkets intresse. Detta är emellertid inte vad som menas i studentmötena, vilket flertalet texter visar. Gång på gång tas diktaturer – eller kanske snarare autokratier – upp som raka motsatsen till vad skandinavisterna försöker skapa:

*Väl går solen upp ur östervågor
med sin glöd och sina strålar prakt,
sätter vår och sommar uti lågor,
lifvar Norden med sin gudamakt,
mer deröfver tränga tusen röster
fram till oss ut barbariets natt:
mellan vesterns ocean och öster
Nordens land som skiljemur är satt.*

*Låt oss troget våra berg bevaka,
detta fäste i vår fria nord!
när de fege sina kedjor skaka,
strålar ljuset på vår fosterjord.
endast genom enhet vi oss trygga
emot våldets och förtryckets band
och blott bröder kunna bo och bygga
här i sagans sköna hjälteland.¹⁷⁹*

Friheten måste alltså försvaras, ett tema som tagits upp tidigare i detta kapitel, men samtidigt är den också raka motsatsen till barbari, och om den inte försvaras kommer folket snart att behängas med kedjor. Det är också tydligt att Ryssland impliceras som frihetens motpol – här genom att rösterna från ”barbariet” kommer österifrån. Samma frihetsdefinition med friheten som Rysslands motpol tas också upp av C.V.A. Strandberg i *Vaticinium*, där ”med ett dråpligt hugg vi skära / Alla deras [finnarnas] remmar av”¹⁸⁰ och vid studentmötet 1843, då han skrev

¹⁷⁹ 1845: *Helsing till Skandinaviens studenter vid mötet i Lund.*

¹⁸⁰ 1845: *Vaticinium. Vid en skål för universitetet i Helsingfors.*

att ”Öster ut, mot Auras fagra strand, / Der en imperators-hand allt trängre / Drager åt förut
nog trånga band”¹⁸¹

Ryssland och den absoluta monarkin var alltså raka motsatsen till vad studenterna ville åstadkomma. Var då studentmötena republikanska? Syftade de till en direkt förändring av styrelseskicken i Skandinavien bort från de dynastiska staterna? Härvidlag förekommer det delade meningar inom källmaterialet. 1843 kunde man exempelvis tala om att ”Hvad kungar brutit, folken nu försona”¹⁸² och att ”allt, som är murket, skall ramla”.¹⁸³ Samtidigt finns det också en försonande ton gentemot monarkin. När man 1843, svarar på frågan om varför Sverige, Norge och Danmark så ofta var i krig tidigare, blir svaret att ”Jo, furstar fordom, och adel, folk, / Af mörkret förvillade, stredo. / Nu ljuset kommit som fridens tolk / Och Skandien till vänskap är redo.”¹⁸⁴ Monarkin blir alltså medskyldig till de tidigare stridigheterna, men inte skyldigare än resten av den skandinaviska nationen. Snarast var de gripna av samma ”masspsykos” som tiden innan liberalismens och nationalismens uppkomst utgjorde.

Det finns alltså härvidlag inga krav på att monarkin skall straffas för att den hållit isär den skandinaviska nationen, endast en vilja till försoning med bibehållen monarki. 1845 talades det dessutom att man skulle da ”såsom fordom i striden / För *Ljus och Sanning* – med Scandias Kung”.¹⁸⁵ Måhända avses inte en fysisk kung här, men ordvalet tyder ändå på att det fanns de inom den studentskandinavistiska rörelsen som mycket väl kunde tänka sig en konstitutionell monarki, snarare än republik. Samtidigt får man tänka på att det i enväldets Danmark förmodligen sågs som synnerligen radikalt att förespråka ens konstitutionell monarki. Man behöver alltså inte gå så långt som att leta efter hänvisningar till republikanism för att finna politisk radikalism inom texterna.

Väl värt att tänka på är det faktum att uttalanden om just konstitutionell monarki eller republik i dessa texter mycket väl kunde vara föremål för censur; troligtvis skulle en direkt hänvisning till införande av en konstitution ha resulterat i en hel del obehagligheter för personen i fråga; Carl Ploug, en av den danska skandinavismens frontfigurer, blev åtalad för att ha försökt kullkasta kungahuset endast för att innan studentmötet 1843 uttryckt förhoppningar om ett folkligt förbund de skandinaviska länderna emellan.¹⁸⁶ Begrepp som ”konstitutionell monarki” och ”republik” var alltså något som studenterna noga aktade sig för

¹⁸¹ 1843: *Afsked från Stockholm*.

¹⁸² 1843: *Ord vid en skål för de danska och norrska bröderna*.

¹⁸³ 1843: *Ord vid en skål för de danska och norrska bröderna*.

¹⁸⁴ 1843: *Helsing till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund*.

¹⁸⁵ 1845 (forts.): *Den 22 Juni 1845*.

¹⁸⁶ Becker-Christensen, s. 100f, 106f.

att slänga runt alldeles för öppet. Vad man emellertid kan säga utifrån mitt källmaterial är att det existerade en viss ambivalens till monarkin som institution, och att studentmötena i alla fall var motståndare till den absoluta monarkin.

Sammanfattningsvis hade studentmötena en stor fokus på begrepp som ”frihet”, ”det fria ordet” och ”ljus”, och man såg dessa begrepp som något lovvärt och värt att kämpa för. Genom att dessa begrepp kopplades ihop med det ”borgerliga” fick de dessutom en liberal klang, vilken i sin tur legitimerades genom att friheten blev något som hörde vikingatiden, eller i alla fall vikingaidealet, till. Studentmötena hade dessutom en stark antiauktoritär klang, något som definitivt hör ihop med den borgerliga friheten. Ryssland och den absoluta monarkin sågs som studentmötenas antites, och något som skulle bekämpas. Inom Norden berördes frågan om monarkins vara eller inte vara något mer försiktigt, säkert eftersom det var farligt att diskutera det. Att studenterna var emot absolut monarki i Norden – oavsett om det var i rysk eller inhemsk skepnad – och krävde liberala reformer är emellertid säkert, och bekräftas av Holmbergs och Becker-Christensens forskning.¹⁸⁷

”Fra Ejdrems stride Ström” – Studentmötena och nationens geografiska gränser

Frågan om Finlands ställning inom skandinavismen har redan flyktigt berörts i sektionen om språken, där vi kunde konstatera att finskan som språk inte kunde räknas till ”norrønt mål”, även om det tydligen var möjligt att se finlandssvenskarna som en del av den skandinaviska nationen. Vi drog även upp en hypotes om att även om Finland *språkligt* inte kunde räknas till Skandinavien så kunde det rent *geografiskt* ingå i en framtida skandinavisk statsbildning, på basis av landets långa historia som en del av Sverige, samt det faktum att svenskan fortfarande hade en stark ställning som det administrativa språket i landet.

Detta innebär emellertid inte att detta kapitel enbart kommer att handla om Finland; i sin nationalismteori talar Benedict Anderson om nationen som *finit* – den kan med andra ord inte omfatta hela världen, och måste därför ha geografiska gränser.¹⁸⁸ Utifrån detta resonemang är det intressant att se vilka gränser studentmötena ansåg att Skandinavien hade – inte bara österut, utan även åt söder, norr och väster.

När det gäller den finska frågan råder det uppenbarligen delade meningar studenterna emellan. Som vi har sett är Talis Qualis dikter (exempelvis *Afsked från Stockholm* och *Vaticinium*) fulla av referenser till befrielsen av Finland, men å andra sidan talas det ofta om Skandinavien som treenigt, en definition som utestänger alla andra länder än Sverige, Norge

¹⁸⁷ Homberg, s. 68-73 ; Becker-Christensen, s. 42-51.

¹⁸⁸ Anderson, s. 7.

och Danmark från nationsbygget. Naturligtvis skulle man kunna hävda att Finland – i bästa Talis Qualis-anda – ses som en del av den svenska nationen, men detta förklarar inte avsaknaden av Finland i referenser som annars talar om Sverige, Norge och Danmark. Ett exempel på detta, som får ses som representativt för merparten av texterna, återfinns i *Sang i Andledning af de svenske og norske Studenters Besøg i Kjøbenhavn*, från studentmötet 1845:

*Her vil vi slutte Venskabs Pagt,
Og her vi ei hverandre prøve;
Dertil vi ei vort Skarpsin øvem
Tre Rigers Gundvold er der lagt.
Ei meger er vort Sprog forskjelligt,
Dog er hvert Tungemaal os helligt,
Lidt sydlig klang har Sveas Sprog,
Som Dansk den samme Fylde dog.*

*Vel herligt er vort Fødeland,
Vort Svearike og vort Norge,
Med fine Klipper, Stolte Borge,
De Fjeld, som trodse Tidens Tand
Dog Liver først maa gjennemlue
Et Dovrefjeld, før vi kan skue
Den Kraftens Aand, som os forbandt,
Da Veien vi til Eder fandt.¹⁸⁹*

Här sägs egentligen ingenting angående Finlands ställning inom den skandinaviska nationen; å ena sidan hänvisas det bara till *tre* riken – Sverige, Norge och Danmark – men å andra sidan sägs det ingenstans att gränsen *skall* dras vid Torne älv. Om man räknar Finland till den svenska delen av den skandinaviska treenigheten är det fullt möjligt att se Finland som en del av Skandinavien, även om det inte sägs rakt ut. Man kan med andra ord dra slutsatsen att den finska frågan inte tog upp särskilt mycket energi på studentmötena, oavsett om det hurrades för Kung Karl den Unge Hjelte eller inte.¹⁹⁰

Utifrån detta skulle man alltså kunna dra slutsatsen att den finska frågan endast var en angelägenhet för C.V.A. Strandberg. Mycket tyder på detta, även om det finns enstaka hänvisningar i källmaterialet som tyder på att även andra såg på Finland som en del av den skandinaviska nationen. I ett skillingtryck från studentmötet 1843 sades det exempelvis:

*Men sörjande och stilla, i sina skogars natt
En flock af Finlands söner, i fjerran öster satt.*

*Ack! från ett modershjerta, från Sweas varma bröst,
De hade blifwit ryckta, de sörjda utan tröst!*

*Men själens helga blodsband ej kunde slitas dock:
Till unga brödraringen de hörde ju, de ock!¹⁹¹*

¹⁸⁹ 1845: *Sang i Andledning af de svenske og norske Studenters Besøg i Kjøbenhavn*.

¹⁹⁰ Holmberg, s. 66.

¹⁹¹ AFs arkiv, Studentmötet 1843, *En ny och märkvärdig Wisa om De frimodiga Studenter från Köpenhamn, Lund, Upsala och Helsingfors, hwilka sammantræffade uti Stockholm 1843*.

Här framställs finnarna förvisso som ”ryckta från Sweas varma bröst”, men samtidigt har de en egen plats i ”unga brödraringen”. Finland räknas alltså här som en separat del av den skandinaviska nationen, om än med starka band till Sverige. Här är Skandinavien inte treenigt, utan snarare fyrenigt. Vad man emellertid skall betänka är att detta uppenbarligen är ett skillingtryck som inte skapats av och för studenterna själva, varför den inte heller uttrycker en ”intern” åsikt om studentmötenas syn på Finland. Den enda ”interna” text – som inte är skriven av Strandberg – som tycks ta upp den finska frågan är *Studenterhiemmet*, från 1845:

*Her i vort Nord det [studentens hem] har vel fire Navne,
Adskilt ved Bierg og Bølge vi dem see; –
Dog tæt i Aanden de hinanden favne,
Og dybt i Hiertet sammensmelte de.
Men vexle Ord og koerligt Haanden trykke
Ved fyldte Bægre og ved munter Sang:
Ja selv i Dage sammen boe og bygge,
Det hændes vel, men kun en sielden Gang.¹⁹²*

Studentens hem har alltså *fyra* namn, snarare än *tre*. Naturligtvis nämns Finland inte vid namn här, men man får likväl utgå från att det är det som åsyftas. Möjligtvis skulle de också kunna vara Island, men med tanke på att Island över huvud taget inte nämns i texterna (en intressant iakttagelse i och för sig) får nog Finland ses som ett mer troligt alternativ.

Vad kan man då dra för slutsatser av detta? Den viktigaste är nog att det *finns* krafter inom studentskandinavismen som vill räkna Finland till Skandinavien och skjuta nationens gräns österut. Dessa tycks emellertid utgöra en minoritet inom rörelsen; de flesta texter berör inte Finland över huvud taget och talar istället om nordens länder som *tre*.

När det gäller Skandinaviens gränser i nord-sydlig riktning är det, föga förvånande, Ejdergränsen som är den mest framträdande. Vid studentmötet 1842 sjöngs det exempelvis att

*På Frihets-Håbets lyse, lette Vinge
skal Enheds-Løsnet sig ustandse svinge
fra Nordpols høje Tinde,
fra Ejdrens stride Strøm;
– men Nordens Kraft skal gøre
snart virkelig vor Drøm.
”Enhed” bruser dybt fra Havets Grunde,
”Enhed” klinger gjennem Nordens Lund
højt mot Sky.¹⁹³*

Gränsen mot norr är alltså det något diffusa ”Nordpolen” – det vill säga så långt norrut det bara går att komma. Hänvisningen till Ejdern som Skandinaviens sydgräns är emellertid en tydlig markering mot de tysknationella krafterna i Slesvig och Holsten; Slesvig är skandinaviskt land. Ejdern som Skandinaviens södra gräns är ett tema som återkommer

¹⁹² 1845: *Studenterhiemmet*.

¹⁹³ 1842: *En Skovtour paa Iste Pintsedag 1842*.

varhelst i texterna Skandinaviens geografiska gränser diskuteras. År 1843 stäckte sig Skandinavien ”Från Nordkyns dystra fjell till Eyderå”,¹⁹⁴ och år 1845 menade man att ”Ljus och frihet må det lösen vara, / som elektriskt oss förena skall / ifrån Eiderens sunnanvåg, den klara, / upp till Dowres bygd och Fyrisvall!”.¹⁹⁵ Märk väl att alla gränser förutom Ejdern beskrivs som diffusa – troligtvis menade ingen att Skandinaviens nordgräns skulle gå genom Uppsala och Dovre, och exakt vad som menas med ”Nordkyns dystra fjell” är oklar – och att det därmed sänds ett klart budskap att det är ejdergränsen som är den absolut viktigaste av Skandinaviens gränser. Huruvida hela Norrland var skandinaviskt är i grunden oviktig, men sydgränsen *måste* gå vid Ejdern.

För att sammanfatta ansåg studentmötena till största delen att Skandinavien var ett treenigt land, bestående av Sverige, Norge och Danmark. Det fanns uppenbarligen en liten klick skandinavister som även ville räkna Finland till det geografiska Skandinavien, men dessa befann sig i minoritet – i alla fall bland dem som skrev texterna – och tycks ha varit centrerade kring C.V.A. Strandberg. Det fanns en föreställning om att Skandinavien sträckte sig långt norrut, även om det inte definieras hur långt – allt från Nordkyn (Nordkap) till Nordpolen nämns som Skandinaviens nordligaste punkt. Något som emellertid betonas mycket starkare än Finland och den nordliga utsträckningen (vilken förmodligen mest får ses som en poetisk kontrast till den sydliga) är den södra gränsen. Här råder inga tvivel om att det är Ejdern som räknas som Skandinaviens sydgräns, och att detta är en uppfattning som studenterna inte tänker vika från. Denna fokus på Ejdern blir inte heller särskilt förvånande, då skandinavismen redan på ett tidigt stadium blev involverad just i frågan om Danmarks sydgräns.¹⁹⁶

”Natur och minnen oss förena” – Studentmötena och naturen

I kapitlet ovan talades det om Skandinaviens geografiska gränser, men intet om Skandinaviens natur. En ytlig läsning av källmaterialet ger vid handen att det är fullt av ”Hobsbawmska monument” som hänvisar till den skandinaviska naturen, och det kan därför vara lämpligt att dedicera ett kapitel till en diskussion av naturens roll inom källmaterialet.

Den mest slående användningen av naturen inom Skandinavismen är dess förenande faktor – naturen används alltså för att bevisa att de skandinaviska länderna bör vara ett. Detta görs

¹⁹⁴ 1843: *Ord vid en skål för de danska och norrska bröderna*.

¹⁹⁵ 1845 (forts.): *Helsing till Skandinaviens studenter vid mötet i Lund*.

¹⁹⁶ Becker-Christiansen, s. 30, 93-103 ; Holmberg, s. 115-121.

främst genom att visa på naturens likhet de skandinaviska länderna emellan. År 1842 uttrycktes detta som så:

*Och naturen sjelf, hur lika
Ned den glada bortom sundets ban:
Samma gyllne slätt, den sädesrika,
Samma friska blomsterplan:
Och der boken stolt sin krona breder,
Näktergalen uti dalen slår,
Samma folk med samma seder
Sin löfhyddotid gemensamt firar
I en herrlig nordisk vår.¹⁹⁷*

Det är alltså likheten mellan de nordiska ländernas natur som förenar Skandinavien: ”Natur och minnen oss förena”,¹⁹⁸ som det sägs senare i samma text. Nationens gränser bestäms således av ytterligare ett kriterium förutom språken, nämligen naturens utseende. Naturligtvis [sic!] är detta ett ganska arbiträrt sätt att definiera Skandinavians geografiska gränser på – man kan rimligen vänta sig att terrängen är likadan på båda sidor om Ejdern – men likväl fokuseras det starkt på just den ”skandinaviska” naturen som förenande faktor.

Till skillnad mot vad citatet ovan antyder är det emellertid inte sädesfält och blomsterängar som utmålas som Skandinavians huvudsakliga terräng. Förvisso talas det ibland om ängar¹⁹⁹ och ”Roser och yndelige blommer”,²⁰⁰ men till övervägande del anses Skandinavien vara ett bergigt och skogigt land, nästan något av ett norrlandslandskap. År 1845 beskrevs Sverige och Norge som två länder vilka hade gott om ”Klara, blåa sjöar, af strömmar, berg och skog”²⁰¹ – Skandinavien är alltså ett fjälllandskap. Talis Qualis talar i sin tur om ”Låt oss troget våra berg bevaka, detta fäste i vår fria nord!”,²⁰² och i Tivoli kvads det vid studentmötet 1845 att ”Nei, dubbelt i Chor med Granernes Sus / Skal Dölen om Kringelen synge, / Ved Birgernes Hang og til Elvvenes Brus / Sig Mindet om Gustav foryngte”.²⁰³ Det är alltså skogarna och älvarna, snarare än det uppodlade landskapet, som är det riktiga Skandinavien, där fädrens sånger skall klinga mellan björkstammarna.

Samma sak återkommer i en text från 1842, då det frågas ”huru sträfva icke deras tankar / upp mot fjellarna mot skyn, mot höjden, / huru fröjdas de af bäckens larm, / huru klappa icke deras hjertan / högt vid stormens lekar”.²⁰⁴ I de fall, med undantag för det ovan nämnda, som

¹⁹⁷ 1842: *Till våra Danska Bröder!*

¹⁹⁸ 1842: *Till våra Danska Bröder!*

¹⁹⁹ 1845: *Studenterhiemmet.*

²⁰⁰ 1845 (forts.): *I Ridehuset paa Christiansborg Slot, sjätte sången.*

²⁰¹ 1845 (forts.): *Skål för Norge vid Studentfesten i Lund.*

²⁰² 1845 (forts.): *Helsing till Skandinavians studenter vid mötet i Lund.*

²⁰³ 1845: *I Tivoli* (observera att det finns två texter med detta namn).

²⁰⁴ 1842: *Die Vto Junii MCCCXLII., "Köpenhamns-Lustfärden 1842"*.

odling nämns är det ofta den småskaliga odlingen, inklämd bland bergstopparna, som omtalas, såsom norrmännen sjöng i sin avskedshälsning år 1845:

*Paa vilde Bjerge staaer vort Hjem
Stærkt lagt af Furutømmer;
Der blomstrer Livet mildt ei frem,
Det Kunsten end sig Ömmer.
Men Væxten i vort Hjem er god.
Længst Frihet jo som Vogter stod –
Og friedligt slaaer vort Ungdomsmod
For hvad i Tiden drømmer.*

[...]

*Men næstegang, naar Birken staaer
Lysgrön i Klippens Revne
Paa vore Fædres Odelsgaard
Vi sætte Eder Stevne.
Vi ere ei af mange Ord,
Vi lade tale Fjeld og Fjord –
Men Trofasthed i Norge boer,
Kom! prøver der vor Evne.²⁰⁵*

Återigen framställs Skandinavien – eller i vart fall Norge – som ett land av dystra klippskrevor där björkar klamrar sig fast, ett landskap brutet endast av en och annan fjord och liten odalgård, insprängd i det gråa. Naturligtvis skulle man kunna hävda att detta endast gäller Norge, och att Skandinavien inte alls ses som ”gemensamt” bergigt. Detta motsäges emellertid av en text från samma år, där det sägs att ”Vel herligt er vort Fødeland,/ Vort Svearike og vort Norge, / Med fine Klipper, Stolte Borge, / De Fjeld, som trodse Tidens Tand”.²⁰⁶ Här är det otvivelaktigt ”vårt fosterland” – Sverige, Norge och, eftersom det är en dansk text, Danmark – som består av klippor och fjäll, och detta får också tjäna som en sorts förenande faktor; över allt där det finns fjäll finns Skandinavien. Att sedan Danmark och stora delar av Sverige och Norge uppenbart saknar ”fine Klipper” och ”Fjeld, som trodse Tidens Tand!” är uppenbarligen oviktigt – naturen förenar Skandinavien, och det är det otämjda i norr som är den sanna skandinaviska naturen.

Naturen tjänar emellertid inte bara som ytterligare en gemensam faktor bredvid historien och språken som bestämmer och enar Skandinavien. Naturen får också tjäna som en källa till kraft och mod – ett klimat som härdar och gör Skandinaverna själva unika. Ett kargt och ogästvänligt klimat främjar dådkraft, och utan detta klimat förvekligas man, såsom det sjöngs vid studentmötet 1845:

²⁰⁵ AFs arkiv, Studentmötet 1845: *Afskedshilsen til De Danske og Svenske Studenter fra Deres Norske Kamerader.*

²⁰⁶ 1845: *Sang i Anledning af de svenske og norske Studenters Besøg i Kjøbenhavn.*

*Gothernes Kraft drog bort fra Nord,
Kraften, som ingen Magt kunde fælde,
Kraften, som rysted den vide Jord
Kom tilkort mod en mildere vælde.
Vikingens harme
Raste sig træet i Sydens Varme,
Smeltende Toner greb hans Aand,
Sværdet faldt af den mægtige Haand,
Og han segned i Nydelsens Arme.*

*Kraften dog sad i Norden fast;
Moder, det steg trods Død og Smerte
Kjækte mod et Højeste uden Rast,
Vaagner op i Sønnernes Hjerte.
Pilen skal suse,
Mjølner som fordum Jetter knuse;
Dog nu vi fatte Fædres Brøst,
Og i Kampen vi lytte med Lyst
Til en Sang af den jublende Muse.²⁰⁷*

Med andra ord är det Norden själv som ger kraft, och om man beger sig söderut kommer man så småningom att vekna. År 1842 sades det att ”Var oss hälsad frände, du som kommer / från ett land, der ej naturen prunkar / uti ypperlig vextkraft, men sig kläder / uti enkel skönhet, enkel höghet; der han sjunger kraftigare toner, hvilka väcka känslan, amma själen / ej till lek, men väl till kamp och alfvar”.²⁰⁸ Norden kopplas alltså ihop med kraft och dåd tack vare dess karga och sträva klimat, något som också gör folket där mer stridbart och allvarligt. Det är alltså nästan frågan om någon sorts självförhärligande genom naturens beskaffenhet.

Paradoxalt nog framställs naturen i källmaterialet inte bara som en obändig kraftreservoar, utan även något som kan och ska övervinnas. Här är det inte den otämjda naturen som förenar Skandinavien och ger nationen kraft, utan snarare skandinavismen själv som genom styrkan i sin idé lyckas krossa naturens hinder och förena Skandinavien till ett helt. I *Helsning till Oehlenschläger* från studentmötet 1845 frammålas skandinavismen i Oehlenschlägers dikter som just en sådan kraft;

*Men främst i Skaldekretnen en åldrig Kämpe slår
Med himmelsk kraft sin harpas gyllne strängar;
Han manar våren fram i Nord med sina sångers vår:
Då börja blomstren gro på gröna ängar,
Då tystnar men'skors klagan, då tiger stormens hot,
Och Sundets bölja lägger sig stilla vid hans fot
Att lyssna få till Siaren i Norden.²⁰⁹*

Att överbrygga Öresund är här, liksom i många andra texter, en väldigt viktig del i betvingandet av naturen. Naturligtvis är det inte här frågan om att rent fysiskt bygga en bro över sundet, utan snarare göra sundet obetydligt genom att bygga vänskapsband genom

²⁰⁷ 1845: *I Tivoli* (observera att det finns två texter med detta namn).

²⁰⁸ 1842: *Die Vto Junii MCCCXLII.*, ”Köpenhamns-Lustfärden 1842”.

²⁰⁹ 1845 (forts.): *Helsning till Oehlenschläger*.

skandinavismen. Likväl framställs detta vänskapsband, som sagt, ofta i termer som innebär ett övervinnande av naturen. I ett skillingtryck från samma år som Skandinaviens studenter hälsade Oehlenschläger sägs det att ”Om Rigene er tre er Landet dog kun eet, / Og er vi ogsaa afskilt, er Sundet ikke bredt [...] Thi fire Mile bli'er et eneste Qvarteer / Naar Hjertene sammen os bære.”²¹⁰ Genom förbrödring blir alltså Öresund mycket mindre brett – det som naturen åtskilt övervinns av människornas broderskärlek. Detta är, som redan påpekats, emellertid en text som inte skrivits av studenterna själva. Överbryggandet av Öresund återkommer emellertid i en text från 1842:

*Se utöfver sundet
hvälfver sig en brygga, skön att skåda,
klar och lysande som Iris'bältet,
skimrande i aftnsolems strålar,
våra tankar vandra der och mötas,
lätta luftiga och skära väsen,
våra hjertan famna der hvarandra.
Hvälv dig så i alla tiders tider,
sol må blicka stolt och glad från fästet
eller vred sig höja uti töcken:
hvälf dig så utöfver böljors brus,
stå och vittna för den sena framtid,
att hvad slumpen skiljt, naturen söndrat,
har en högre makt igen förenat.*²¹¹

Klarare än så här kan det knappast uttryckas. Övervinnandet av naturen – här i form av Öresund – genomförs genom tron på skandinavismen och ”hjertan som famna varandra”.

Detta tjänar naturligtvis [sic!] i förlängningen till att visa på skandinavismens styrka. Genom att visa att den gamla maximen ”tron kan försätta berg” även gäller för studentmötena visar studenterna på det mäktiga i sin tro på ett enat Skandinavien. En brödrakarlek så stark att den till och med kan övervinna den mäktiga naturen är i sanning stark. Människans triumf över naturens krafter blir därmed en sorts poetisk styrkemanifestation för skandinavismen.

Även det fysiska – snarare än det känslomässiga – övervinnandet av naturen får plats inom studentmötenas texter, främst genom deras fokus på ångbåten. Exempel på detta kan återfinnas i citatet på sidan 19,²¹² men också i ett skillingtryck från studentmötet 1843:

²¹⁰ 1845: *En ganske ny og fornøielig Vise om de svenske, norske og danske Studenter, som mødtes i Kjøbenhavn den 23de Juni 1845.*

²¹¹ 1842: *Die Vto Junii MCCCXLII., "Köpenhamns-Lustfärden 1842"*.

²¹² 1842: *Die Vto Junii MCCCXLII., "Köpenhamns-Lustfärden 1842"*.

*Der låg wid Danska stranden en wäldig Drake då
Med eld i sina lungor och kopparfenor på.*

*Den Draken hette Iris, Regnbågens sinnebild,
Och fast han fnyste lågor, dock i sitt sinne mild.*

*Till den de unga gingo, de stego på hans rygg,
Ty icke storm och böljor den Draken gjorde skygg.*²¹³

Naturens övervinnande uttrycks alltså genom fokus på ångbåten som det moderna vikingaskeppet (att det är ångbåtar det handlar om bekräftas av Becker-Christensen, som nämner att det ångfartyg som nyttjades vid studentmötet 1843 hette just ”Iris”²¹⁴). Övervinnandet av naturen tjänar här till att – på samma sätt som ungdomen både visar att skandinavismen återupplivar det vikingatida och symboliserar framtiden – visa på skandinavismens framtidspotential samtidigt som det ger studentmötena historisk legitimitet genom den göticistiska retoriken.

Studentmötenas behandling av naturen tjänar bitvis till att föreställa den skandinaviska nationen; förutom historia och språk har de skandinaviska länderna även naturen gemensam. Korsar man Öresund finner man samma fält och skogar på Själland och i Skåne, naturtyper som tillsammans bildar Skandinavien. Det är emellertid främst bergen, floderna och skogarna som framställs som det typiskt skandinaviska, och den övervägande gemensamma naturtypen. Denna karga naturtyp anses ge kraft och styrka, även om den kan behöva kompletteras med natur och vetenskap. Slutligen finns det även ett paradoxalt förhållande mellan skandinavismen och naturen i det att den otämjda naturen idealiseras, samtidigt som det finns en tydlig vilja att övervinna naturen, och då särskilt Öresund, genom styrkan i skandinavismen själv. Naturen övervinns även fysiskt genom den intrinsiskt moderna ångbåten, som får visa på skandinavismens styrka och framtidspotential.

Naturens betydelse för nationella rörelser är något som flitigast diskuteras av Fredrik Nilsson, som menar att naturen oftast sågs som mer ”genuin” i sin otämjdhet.²¹⁵ Genom täta hänvisningar till naturen vid studentmötena blev natursymboliken inte bara en förenande faktor för studentmötena, utan även en legitimerande sådan. Om naturen är ”genuin” – precis som vikingarna är ”ursprungliga” – är därmed en rörelse som anknyter till den också ”genuin”. Genom detta kan rörelsen i sin tur legitimera sig mot den rådande ordningen. Naturens otämjdhet sågs dessutom, enligt Nilsson, som själva antitesen till den disciplinerade

²¹³ 1843: *En ny och märkvärdig Wisa om De frimodiga Studenter från Köpenhamn, Lund, Upsala och Helsingfors, hwilka sammanträffade uti Stockholm 1843.*

²¹⁴ Becker-Christensen, s. 99.

²¹⁵ Nilsson, s. 130.

och ordnade absoluta monarkin.²¹⁶ Hänvisningen till den otämjda naturen blir på så vis en sorts liberal frihetsmarkering; bort från den ordnande och förtryckande absoluta monarkin och fram för den fria liberalt konstitutionella staten! Fredrik Nilsson diskuterar även ångbåtens påverkan på skandinavismen, och bekräftar att den gärna omgav sig med sådana symboler för det moderna.²¹⁷ Ångfartyget nämner han särskilt som både en symbol för det moderna och för det liberala samhället där folk graderas (i klasser) utifrån förmögenhet snarare än anor.²¹⁸ Ångfartyget gav således, i Nilssons tappning, både en sorts framåtskridande legitimitet samtidigt som det var en idealbild av det samhälle som studenterna ville skapa.

”Ung er den Gamle vorden” – Studentmötena och ungdomen

Ett hobsbawmskt monument som återkommer gång på gång i källmaterialet är ungdomen. I text efter text uppmålar skandinavismen sig som ung eller ungdomlig. Exempelvis talades det 1842 om att ”kraft och enhet vexe jemt bland nordens unga fostbrödralag”,²¹⁹ år 1843 försvarades ”endrägt, frihet uti vår Nord [...] af glödande unga”,²²⁰ och vid studentmötet 1845 sjöngs det om ”Valhals-Ungdomen”, som möttes i Köpenhamn.²²¹ Att studenterna uppfattade sig själva som unga är väl kanske inte så förvånande då de – i egenskap av studenter – var unga. Vad som är mer frapperande är att den skandinaviska *rörelsen* – som rimligtvis omfattade fler än studenterna själva – ses som ung, eller kanske till och med förnygrande.

Det unga inom skandinavismen illustreras kanske bäst genom en sång från studentmötet 1845. Efter att först ha åkallat Skandinaviens historia fortsätter Christian Molbech sin sång med att uppmana åhörarna att nu föreställa sig Skandinaviens nutid:

²¹⁶ Nilsson, s. 130.

²¹⁷ Nilsson, s. 95 f.

²¹⁸ Nilsson, s. 92 f.

²¹⁹ 1842: *Till våra Danska Bröder!*

²²⁰ 1843: *Helsing till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund.*

²²¹ 1845 (forts.): *Velkomst-Sang ved Den nordiske Fest.*

*Drag frem i Eders Minde
Sagnet det unge:
Da vil et andet Billed
Møde Jert Blik.*

*Ung er den Gamle vorden;
Over hans Pande
En Krands af Roser skyder
Rødmende frem.*

[...]

*I giæve Ungersvende,
Bægerne fylder!
Hil Kæmpen, som er baade
Gammel og ung!²²²*

Som diskuterades i kapitlet om den historiska legitimiteten är Skandinavien gemensamma historia lång och det enade Skandinavien kan manas fram genom att bringa det gamla till liv. Samtidigt förs den ungdomliga skandinavismen in i bilden, varpå det grånande, ursprungliga och värnadsvärda Skandinavien får nytt liv i sig. Skandinavismen är alltså en ungdomlig kraft, samtidigt som den hämtar sin energi från det gamla – på så vis är Skandinavien och skandinavismen både gammal och ung.

Skandinavismen är emellertid inte bara ung i sig själv, den påstås även ha en sorts föryngrande effekt, såtillvida att även äldre skandinavier kan räknas som unga – åtminstone så länge skandinavismens anda sitter i dem. Att vara skandinav blir på så sätt samma sak som att vara ung. Detta illustreras på ett flertal ställen i texterna, exempelvis i *Den 22 Juni 1845*, där skandinavismens ”föryngrande” kraft illustreras som så:

*I Fædernehemmet är högtid i qvæll,
Dær språkas om hænsvunna åren;
Och Fader han blir så ungdomlig och säll,
Och glømmer sin snø uti håren,
Då lifligt han minner om forntida da'r
De lyssnande Kæra – Om splitet som var,
Om kærlæk, som vaknat omsider.²²³*

Det är alltså inte bara skandinavismen i sig som är ung, utan även dess anhängare. Dess spridning ”bringe Haab og Ungdom fra Strand til Strand”,²²⁴ som skillingtrycket från 1845 uttryckte det. Detta innebär emellertid inte att dess anhängare verkligen blir ”unga”, utan snarare att de, när de genomsyras av den skandinavistiska andan, blir unga i andanom; ”En Ynglings Mod selv Gubben faar”.²²⁵ De blir alltså ”ungdomliga”, snarare än ”ungdomar”.

²²² 1845 (forts.): *I Ridehuset paa Christiansborg Slot*, tredje sången.

²²³ 1845 (forts.): *Den 22 juni 1845*.

²²⁴ 1845: *En ganske ny og fornøielig Vise om de svenske, norske og danske Studenter, som mødtes i Kjøbenhavn den 23de Juni 1845*.

²²⁵ 1845: *Sang i Anledning af de svenske og norske Studenters Besøg i Kjøbenhavn*.

I sin framställning av skandinavismen som ”ungdomlig” blir den en rörelse som får en intrinsiskt ”ny” klang om sig. Det gamla – det vill säga absolutismen – skall svepas bort och en ny och ungdomlig tid skall ta sin början. Paradoxalt nog kan denna ungdomlighet och fokus på det nya och unga kopplas ihop med den historiska legitimiteten; studenterna är ”valhalls-ungdomen”,²²⁶ och på så sätt lika ungdomliga som de historiska vikingarna. Framställandet av skandinavismen som ung blir därmed – enligt min mening – ett sätt att återknyta till vikingaidealets handlingskraft och mod, eller kanske den kraft som springer ur den otämjda naturen. Den till synes paradoxala kopplingen mellan den ungdomliga skandinavismen och det gamla vikingaidealet uttrycks effektivt genom att påstå att Skandinavien både är gammalt och ungt.²²⁷ Genom att fokusera på sin och rörelsens ”ungdom” legitimerar sig studenterna historiskt; de återupplivar vikingarnas dådkraft.

Genom att utmåla sig själva som ”ungdomliga” legitimerar studentmötena även skandinavismen i sin samtid. Om de själva anser sig ungdomliga på ett sätt som samtidigt återuppliva vikingatiden betyder detta att deras motståndare implicit blir gamla, gråa och kraftlösa. De sänder med andra ord en tydlig signal om att den gamla ordningen måste ge vika för en ny och kraftfullare sådan. Skandinavismen presenteras därmed inte bara som en bakåtblickande vikinganostalgisk rörelse, utan även såsom *framtiden*. Detta innebär emellertid inte att vägen stängs för äldre att anamma skandinavismen; den är trots allt inte en rörelse *för* unga, utan en rörelse som *gör* unga – är man skandinavist är man ung i sinnet. Genom att frammåla sig själv som framtiden framställs skandinavismens seger som oundviklig, samtidigt som de själva signalerar att de genom sin kraft och styrka är väl lämpade att skapa denna framtid.

Framställandet av nationalismen som en ungdomlig rörelse är ett tema som tas upp av Elie Kedourie i sin nationalismteori. Nationalistiska rörelser, menar han, var ofta rena ungdomsrörelser, vilka ofta förfäktades av just universitetsstudenter.²²⁸ Kedourie lägger skulden för detta delvis på den rastlöshet som sprang ur franska revolutionens omvälvningar,²²⁹ men framför allt menar han att den är konsekvensen av en stort ”generationernas kamp”, där en ny generation reagerar på en gammals värderingar.²³⁰ Att denna generations uppror mot den föregående blev nationell till sin karaktär förklaras genom

²²⁶ 1845 (forts.): *Velkomst-Sang ved Den nordiske Fest*.

²²⁷ 1845 (forts.): *I Ridehuset paa Christiansborg Slot*, tredje sången.

²²⁸ Kedourie, s. 141, 146f.

²²⁹ Kedourie, s. 142f.

²³⁰ Kedourie, s. 145-147.

samhällsutvecklingen – den ”härörde ur själva tidsandan”²³¹ som Kedourie uttrycker det – varför det snarast var en slump att revolten blev nationell.

Själv anser jag att Kedouries idé om generationskamp inte är utan sina meriter – skandinavismen reagerade, som vi sett, på tidigare generationers absolutism – men att frammåla den som ett sådant absolut generationsbrott som Kedourie gör gällande tycks inte passa in på skandinavismen. Förvisso framställde rörelsen sig som intrinsiskt *ung*, men den sade ingenting om att dess anhängare måste vara unga annat än till *sinnelaget*. På så vis blir skandinavismen i studentmötenas tappning en sorts inkluderande generationskamp; så länge man var skandinavist var man ung, oavsett ens faktiska ålder.

”Og er vi end saa ringe, som Tydskerne troer” – Studentmötena, kriget och fienden

Eric Hobsbawm påpekar träffande nog att nationalismen ofta definierar sig själv i förhållande till sina fiender, snarare än utifrån den egna nationens egenskaper;²³² det är alltid lättare att påpeka vad man *inte är*, snarare än vad man *är*. Med detta i bakhuvudet, kombinerat med det faktum att skandinavismen blev involverat i två krig under artonhundratalets lopp,²³³ får det därmed ses som en nödvändighet att, utifrån källmaterialet, resonera om skandinavismens (i studentmötenas skepnad) syn på kriget och fienden.

Källmaterialet visar att kriget var en inte obetydlig faktor i studentmötena, och att studenterna åtminstone *sade* sig vara beredda för att dö för Skandinavien. Den exakta karaktären av kriget var emellertid något som studenterna uppenbarligen inte var riktigt överens om. Den ena ”falangen” (om man nu kan använda detta ord om de två synerna på kriget) stod för det offensiva kriget, och tycks – åtminstone om man får tro källmaterialet – ha representerats främst av Strandbergs författarskap. Enligt denna skulle Skandinaviens folk dra sig ut på fälttåg mot omgivande stater. Syftet med dessa offensiva krig var – i studenternas tappning – oftast att sprida liberalismens budskap, snarare än att erövra nya landområden.

Vid studentmötena 1842 och 1843 uttryckte Talis Qualis denna offensiva kamp som att ”För andens frihet, det helga mål, / Ett korståg åter predikas. Jorden / För länge pröfvat de varma orden, / Snart vill hon pröfva det kalla stål.”²³⁴ och ”Ännu en gång kanske vi få / I kamp mot våld och orätt gå / Och föra på vårt goda svärd / Det fria ljuset kring en verld. / O ja, o ja, / Med fröjd vi då i striden dra!”²³⁵ Man skall med andra ord ge sig ut på ”korståg” för

²³¹ Kedourie, s. 151.

²³² Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 82.

²³³ Gustafsson, s. 194-196.

²³⁴ 1842: *Till våra Danska Bröder!*

²³⁵ 1843: *Ett ord till farväl.*

”andens frihet”, och föra ”det fria ljuset” på ”goda svärd” runt världen. Man skulle naturligtvis kunna invända att Strandberg här appellerar till revolution, snarare än till offensivt krig, men oavsett vilket sanktionerar han våld för att uppnå liberalismens mål. Våldet som ett inslag i nationalismen är något som Elie Kedourie tar upp i sin idé om generationernas kamp – den nya generationens rastlöshet leder till att den nationella revolten får en våldsam prägel.²³⁶ Vid läsandet av Strandbergs ord är steget inte heller långt till att associera till de blodiga – eller i vart fall våldsamma – händelserna över hela Europa år 1848, vilka vid dessa studentmöten endast låg ett fåtal år in i framtiden.²³⁷

Det intressanta här är att Strandberg inte förfäktar krig och våld för att utvidga nationens gränser, utan endast för att sprida liberalismen. Något annat vore emellertid konstigt – en nations gränser är ju trots allt, som vi sett, definierade av språk, och när alla nationer fått sin egen stat kommer det enligt Kedourie inte att finnas någon anledning till erövringskrig.²³⁸ Vad Talis Qualis och den ”offensiva” fraktionen inte är främmande för är emellertid befrielsekrig. I de tidigare texterna har det nästan enbart handlat om att altruistiskt införa frihet och borgerlig demokrati i ett land och sedan dra vidare till nästa, men det tycks även finnas en tanke om att erövringskrig är nödvändiga för att förena nationen. I Strandbergs tappning kommer detta främst till uttryck i texterna om Finland:

*O! en afton kanske stiga
Vi ombord, och dristeliga
Draga öfver saltan haf:
Solen sjelf vi ta på sängen
Tegen sucka skall, och ängen
Bägna under hofvars traf.
Blott ett handslag vi begära –
Och från bröderna, de kära,
Med ett dråpligt hugg vi skära
Alla deras remmar af.*²³⁹

Här handlar det alltså om att befria ”bröder” – i Strandbergs tolkning medlemmar av samma nation. Att bekriega Ryssland blir därmed ett sorts erövringskrig, i det att Strandberg ser att Finland återansluts till det enade Skandinavien, samtidigt som idén om befrielsen ändå finns kvar. Det erövrar alltså inte för erövrandets skull, utan snarast för att ena nationen till ett helt. Sitt rysshät till trots hade Strandberg förmodligen velat dra Skandinaviens östgräns någonstans i borte Karelen, och nöjt sig med att införa liberalism i resten av Ryssland.

²³⁶ Kedourie, s. 148f.

²³⁷ McKay m.fl, s. 686f.

²³⁸ Kedourie, s. 152.

²³⁹ 1845: *Vativinium vid en skål för universitetet i Helsingfors.*

Den andra fraktionen, som också tycks vara mer framträdande om än mindre radikal, talar gärna om det defensiva kriget. Friheten och Skandinavien skall *försvaras*, och det är inte tal om att utvidga vare sig liberalism eller gränser. Vid studentmötet 1845 sades det att ”Låt oss troget våra berg bevaka, / Detta fästa i vår fria nord! / När de fege sina kedjor skaka, / Strålar ljuset på vår fosterjord.”,²⁴⁰ och ”Kommer stormen än på vreda vingar / Någon gång som förr mot fjällens kust, / Bor här ock en stridens örn, som svingar / Ut till rof med segerkraft och list. [...] Fri var Norden som den jemt skall bli.”²⁴¹

Kriget var alltså helt och hållet defensivt – endast om någon utländsk stat vågar sig på att kränka Skandinaviens frihet kan folken gå i krig tillsammans. Att studenterna skall föra liberalismen runt världen på sina svärdsspetsar (eller kanske studentvärjespetsar) är det inte heller tal om – varje folk får klara sig självt, och de som är så fege att de inte vågar kämpa för sin egen frihet får skaka förtryckets bojar. Någon altruistisk hjälp från liberaler i Skandinavien kan det inte bli frågan om. Även Talis Qualis tycks förespråka ett defensivt krig vid studentmötet 1845, då ”Oven vi tillbake skicke” då ”oss öfvermakten makar / Ur hvar vinkel af vår land”²⁴²

Samma sak återkommer år 1843, då ”endrägt, frihet uti vår Nord Försvaras af glödande unga”. Återigen skall friheten försvaras, snarare än spridas. Detta passar naturligtvis bra med Kedouries resonemang – eller kanske snarare Kedouries tolkning av Mazzinis resonemang – om nationalismen som en rörelse som – när nationens gränser uppnåtts – är extremt fridsam,²⁴³ men man kan naturligtvis fråga sig huruvida inte detta resonemang gäller endast nationalstater emellan. Borde inte skandinavismen, som Strandberg menade, försöka exportera liberalismen? Kanske ansåg man att det fortfarande fanns saker att göra i Skandinavien; det danska enväldet föll ju som bekant inte förrän 1848,²⁴⁴ men mer troligt är att censuren slog hårt mot vad som fick sägas och inte sägas, särskilt om den skandinaviska utrikespolitiken i ett läge då Sverige förde en försoningspolitik gentemot Ryssland.²⁴⁵ Att Ryssland inte var vänligt inställt till skandinavismen märks ju också i landets (infriade) önskan att studentmötet 1844 inte blev av.²⁴⁶

Oavsett om krigen var offensiva eller defensiva är det alltid friheten (och i förlängningen liberalismen och nationalismen) som står i fokus för kriget - ”Kamp för ljuset är ock en

²⁴⁰ 1845: *Helsing till Skandinaviens studenter vid mötet i Lund.*

²⁴¹ 1845: *Helsing till Skandinaviens studenter vid mötet i Lund.*

²⁴² AFs arkiv, Studentmötet 1845 (forts.), *Det sista handslaget.*

²⁴³ Kedourie, s. 152.

²⁴⁴ Gustafsson, s.188.

²⁴⁵ Nilsson, s. 122.

²⁴⁶ Holmberg, s. 81f.

kamp”,²⁴⁷ sades det 1842. Oavsett om friheten och den nationella idén skall exporteras eller försvaras är det den man kämpar för – exempelvis sjöngs det 1845 om att ”Gäller för Folken det döden – samman vi gå!”,²⁴⁸ och 1843 ”Att vi for Nordens store Navn / Vil synke selv i Dödens Favn / Med Lyst”.²⁴⁹ Samma år uttrycktes detta frihetens korståg på följande sätt:

*Vi ha sett spåren af den starke anden,
Som, töckenmantlad, går kring haf och jord
Än knyter, stundom spränger samhällsbanden,
Och närer vid sin barm det fria ord,
Man honom fruktar, smädar nya tiden;
Vi inga spöken se, men blott vår plats i striden.*²⁵⁰

Kriget anses också vara en för nordens folk gemensam affär. Det är inte svenskar, norrmän och danskar som kämpar och dör, utan det är *skandinaver*. Kriget blir på så sätt en storts påminnelse både om att Skandinavien folk är ett och mäktigt, men det påminner också om *varför* Skandinavien enats – för kampens skull. År 1845 uttrycktes förhållandet mellan Sverige och Norge som så att de ”blott med, ej mot hvarann de mera strida”,²⁵¹ och samma år profeterade de hemmavarande studenterna att ”Vi träffas en gång i den heliga strid, Då allt, som är murket, skall ramla”.²⁵² Det enade i striden uttrycktes emellertid tydligast av Talis Qualis (naturligtvis), som vid mötet 1845 menade att ”Nu står ingen nordbo ensam, / Stark han känner sig med skäl, / Hvarje seger blir gemensam, / Döden blir det äfvenväl.”²⁵³ I det gemensamma kriget delar de nordiska folken alltså segrar och besvikelser som *ett* folk. De kämpar tillsammans och de faller tillsammans.

Denna fokus på den *gemensamma* kampen har naturligtvis sin grund i skandinavismens målsättning. En av de främsta målsättningarna för skandinavisterna var att få till stånd ett nordiskt försvarsförbund, bitvis för att skydda Slesvig och Holsten för tyska angrepp, men också för att skydda Själland från att besättas i händelse av ett krig mellan Storbritannien och Ryssland.²⁵⁴ Den gemensamma striden kan naturligtvis ses som var och ens plikt i den enade nationen, men speglar alltså också konkreta realpolitiska mål inom den skandinavistiska rörelsen.

²⁴⁷ 1842: *Die Vto Junii MCCCXLII*, ”Köpenhamns-Lustfärden 1842”.

²⁴⁸ 1845: *Helsing från Upsala. Köpenhamn, Midsommaren 1845*.

²⁴⁹ 1845 (forts.): *I Ridehuset paa Christiansborg Slot, femte sången*.

²⁵⁰ 1843: *Afsked till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund vid Deras afresa från Upsala d. 6 Junii 1843*.

²⁵¹ 1845 (forts.): *Skål för Norge vid studentfesten i Lund*.

²⁵² 1845: *Helsing från de hemmavarande*.

²⁵³ 1845 (forts.): *Det sista handslaget*.

²⁵⁴ Becker-Christensen, s. 15, 60, 79.

Förvånansvärt nog är det inte Tyskland (eller de tyska staterna) som utgör huvudfienden i mitt källmaterial. Huruvida detta beror på att mitt källmaterial representerar ett skevt urval eller om det är så att tyskarna inte ansågs som någon större fiende ur militärt hänseende är oklart – även om Carl Plougs tal på Skramlingsbanken i Slesvig år 1844 tycks tyda på det senare.²⁵⁵ Den enda direkta referensen till Tyskland som fiende återfinns i ett skillingtryck från 1845 då det sägs att ”Og er vi end saa ringe, som Tydskerne troer, / Saa slaae vore Pjalter vi sammen”.²⁵⁶

Man kan naturligtvis också anta, på basis av språkstriden i Slesvig²⁵⁷, att det är tyskarna som åsyftas i en ”intern” text från mötet samma år där ”Fremlingar djerfvas dig [norrænt mål] tränga”.²⁵⁸ Formuleringen är emellertid väldigt lös, och skulle lika gärna kunna gälla Finland där ”klangen af det svenska, Af det kära, sköna tungomål Redan – *icke* är den fosterländska Gamla Klang, som smakar utaf stål.”²⁵⁹ Det är också möjligt att hänvisningarna till Skandinavians sydgräns som liggande vid Ejdern är en markering mot de tysknationella krafterna, men det är knappast frågan om att Tyskland ses som en *fiende* – år 1845 utbringade exempelvis skandinavisten Frederik Barfod en skål för ”Tyskland, helt og ukrænket, indtill Ejderen!”²⁶⁰ På basis av endast detta fåtal hänvisningar blir det svårt att påvisa att Tyskland sågs som en reell fiende av merparten av de skandinavistiska studenterna. Detta är särskilt förvånansvärt när man betänker att det första slesvigkriget endast låg några få år in i framtiden²⁶¹ - man hade därför kunnat vänta sig en tydligare anti-tysk tendens i texterna.

Detta blir desto mer förvånande när man finner långt fler referenser till Ryssland som skandinavismens huvudfiende. Naturligtvis är detta delvis en konsekvens av Talis Qualis texter; *Afsked från Stockholm* och *Vaticinium* innehåller båda tydliga anti-ryska tendenser. I den första faller skall man ”helsa örnen / Om den fest som nyss i norden var / Helsa, att en krona, fast af törnen, / Är hvad Skandia nu åt honom har”,²⁶² och i den andra sägs det att ”Förr, än sol går ned, kossacken / Tumlar blödande i backen”²⁶³

Att det här är Ryssland som åsyftas som huvudfienden står väl utom allt tvivel. Även andra än Strandberg talar om Ryssland som fienden. Exempelvis sades det i dikten *Den 22 Juni*

²⁵⁵ Becker-Christensen, s. 139.

²⁵⁶ 1845: *En ganske ny og fornøielig Vise om de svenske, norske og danske Studenter, som mødtes i Kjøbenhavn den 23de Juni 1845.*

²⁵⁷ Becker-Christensen, s. 26-30.

²⁵⁸ 1845: *Helsning från Upsala. Köpenhamn, Midsommaren 1845.*

²⁵⁹ 1843: *Afsked från Stockholm.*

²⁶⁰ Becker-Christensen, s. 144.

²⁶¹ Becker-Christensen, s. 196-198.

²⁶² 1843: *Afsked från Stockholm.*

²⁶³ 1845: *Vaticinium. Vid en skål för universitetet i Helsingfors.*

1845 att det är ”mulet i öster”, och att man skall ”sjunga med jublande röster / ’Kung Carl!’ så att Fäderna vakna i hög”.²⁶⁴ Förvisso uttrycks fiendskapen här något mer försiktigt än i Talis Qualis skrifter, men likväl är det Ryssland som är fienden – inget annat kan åsyftas när det sägs att det är mulet i öster och att man skall ”våga en strid” med detta mulna. I det tidigare nämnda skillingtrycket från 1845 sägs det att ”Om Tydsken ta’e vor Sjæl og Russen ta’e vor krop, / Saa er der dog vel Nogle, som nok vil sige ‚Stop!’”²⁶⁵ Ryssland är alltså en fiende av samma magnitud – eller kanske till och med större – än Tyskland.

Fiendskapen med Ryssland går ibland så långt som att Skandinavien beskrivs som det sista bålverket mot österns horder. Den skandinaviska nationen ”räddar” på så sätt kulturen från barbariet genom kamp mot arvfjenden Ryssland. År 1845 sades det att ”Men deröfver tränga tusen röster / Fram till oss ur barbariets natt / Mellan vesterns ocean och öster / Nordens land som skiljemur är satt.”²⁶⁶ Det enda som hindrar det barbariska Ryssland från att tränga längre västerut och sprida autokrati och mörker är alltså det enade Skandinavien.

Att studenterna fruktade Rysslands potentiella inblandning i Skandinavien står klart i Becker-Christensens verk,²⁶⁷ men det är fortfarande ytterst oväntat att Ryssland får så pass mycket utrymme, medan Tyskland – eller i vart fall den tyska nationalismen – knappt nämns. Kanske sågs Ryssland, i egenskap av absolutismens högborg, som en större fiende; exempelvis försökte sig ett antal ledande danska skandinavister på en propagandaoffensiv i Tyskland om ett försvarsförbund mellan dessa båda nationer gentemot Ryssland.²⁶⁸ Måhända var detta, som Becker-Christensen påpekar, endast ett försök att avleda den tyska opinionen från den slesvigska frågan, men det tyder likväl på att Ryssland i förlängningen sågs som ett större hot än ett Tyskland som höll sig söder om Ejdern. Becker-Christensen påpekar också att det i Danmark fanns en stor rädsla för en rysk ockupation av Själland,²⁶⁹ som möjligtvis kan ha bidragit till att den ryska faran sågs som mer akut än de tysknationella strävandena i Slesvig-Holsten.

Oavsett huruvida fienden var tysk eller rysk står det klart att fienden, under alla omständigheter, var icke-liberal och icke-nationell. 1843 uttrycks fiendebilden som att ”Mot mörker vi rustade stå och våld”,²⁷⁰ och det talas, som sagt, om att man skall sprida friheten

²⁶⁴ 1845 (forts.): *Den 22 Juni 1845*.

²⁶⁵ 1845: *En ganske ny og fornøielig Vise om de svenske, norske og danske Studenter, som mødtes i Kjøbenhavn den 23de Juni 1845*.

²⁶⁶ 1845 (forts.): *Helsning till Skandinaviens studenter vid mötet i Lund*.

²⁶⁷ Becker-Christensen, s. 153.

²⁶⁸ Becker-Christensen, s. 146 f.

²⁶⁹ Becker-Christensen, s. 15.

²⁷⁰ 1843: *Helsning till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund*.

världen runt – eller i vart fall försvara den. Fienden blir därmed implicit anti-liberal och autokratisk.

För att sammanfatta tycks det ha rätt delade meningar om krigets roll inom skandinavismen. Vissa av studenterna tycks ha förfäktat krig eller revolution för att befria hela världen från den absoluta monarkin och istället införa liberalism, medan andra är var försiktiga och talade endast om kriget som ett medel för att försvara Skandinaviens integritet och frihet. Oavsett vad är det alltid friheten och nationen, snarare än territoriell expansion som ligger bakom kriget – erövringar talas det endast om såtillvida att de befriar ett territorium som är en del av nationen. Särskilt intressant är fienderesonemanget. Fienden är, oavsett vad, alltid anti-liberal och anti-nationell – något annat hade förmodligen varit svårt att förklara i en nationalistisk kontext. I de fall där fienden nämns vid namn är det emellertid, något förvånande, inte Tyskland som räknas som huvudfienden, utan det är snarare Ryssland, i egenskap av autokratiens högborg, som skall bekämpas, eller i vart fall hållas stängd.

Som Hobsbawm påpekar²⁷¹ definierar sig nationer ofta mot sina fiender, snarare än utifrån sina egna egenskaper. Som vi sett tidigare stämmer detta inte helt och hållet på skandinavismen (och förmodligen inte på någon nationalistisk rörelse – Hobsbawms påpekande får snarast ses som en grov generalisering), men likväl blir fienderesonemanget intressant ur ett legitimitetsperspektiv. Genom att vilja sprida, eller i vart fall kämpa för, liberalismen får studentmötena legitimitet i breda folklager och kan, som diskuterades i kapitlet om ungdom, utmåla sig som framtiden. Genom att tala om sin vilja att kämpa för sina ideal får de dessutom, i mitt tycke, större trovärdighet i sina utsagor. Rörelsen blir legitim i det att studenterna förklarar sig beredda att omsätta ord i handling. Fokuset på Ryssland som huvudfienden ger dessutom historisk legitimitet i det att, som sades i kapitlet om historisk legitimitet, utmåla sig som anhängare av den ”urgamla” fiendskapen mellan Sverige och Ryssland.

²⁷¹ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 82.

Resultat

Så vad var de skandinavers land? I inledningen på denna uppsats ställde jag sex frågor till mitt källmaterial, vilket sedermera har analyserats. Nu är det dags att knyta ihop trådarna, besvara mina frågeställningar och ge en liten inblick i vad skandinavismen ville säga.

I min avhandling har jag presenterat ett antal saker som hjälpte till att skapa Andersons föreställda gemenskap för Skandinaviens räkning. Den främsta av dessa var historien. Genom att anknyta till en gemensam vikingatida historia skapades en sorts samhörighetskänsla studenterna emellan, på samma gång som de legitimerade sig genom att hänvisa till ”ålderns rätt” – om Skandinavien var ett på vikingatiden borde det också vara det nu. De refererar emellertid inte bara till det svunna vikingaidealet som något gånget, utan även något som bör återupplivas i samtiden. Just genom återupplivandet blir legitimitetsvärdet så mycket större; skandinavisterna ser inte bara tillbaka på en tid då Skandinavien var ett, utan arbetar också för att den tidens värderingar – och därmed den skandinaviska enigheten – skall komma åter. Samma sak diskuteras av Eric Hobsbawm, som menar att ”monumenten” – tjänar till att förena nutiden med historien, och på så sätt ge nationen legitimitet.

Stridigheterna mellan Sverige och Norge-Danmark under tidigmodern tid förklarades genom vad Benedict Anderson kallar ”The reassurance of fratricide” – även om svenskar och danskar dödade varande var det ändå *skandinaver* som dödade varandra. Den gemensamma historien blir därmed, trots att den utgör raka motsatsen till skandinavisk enhet, en förenande faktor. Detta förklarar också att skandinavisterna kunde vurma för Karl XII – måhända hade han bekrigat Danmark, men samtidigt var alla hans hjältedåd *skandinaviska* hjältedåd, något som tillät även danskar att se honom som en hjältekonung.

Sökandet efter det ”genuina”, vilket förmodligen får ses som drivkraften bakom den historiska legitimiteten, går även igen i diskussionen om Skandinaviens natur som förenande faktor. Naturen – och då särskilt den otämjda naturen – ses som något som förenar Skandinavien, just eftersom det påstås vara samma otämjda, bergiga och karga natur hela Skandinavien över. Hur det synnerligen icke-bergiga Danmark inlemmas i denna kontext blir svårt att förklara – kanske beror det på en ojämn fördelning i källmaterialet, eller helt enkelt på att det bergiga kanske var en idealbild även i Danmark och att landets riktiga beskaffenhet således ”glömdes bort”. Genom att fokusera på den gemensamma naturen kunde emellertid den skandinaviska nationella gemenskapen ”föreställas” såtillvida att alla som bodde i samma terräng var skandinaver. Naturen blir dessutom, då den enligt Fredrik Nilsson sågs som ”genuin”, till något ursprungligt, vilket som sagt kan kopplas ihop med den historiska

legitimiteten; anknytandet till naturen blir på så vis ett anknytande till det historiska och på så vis en sorts historisk legitimitet.

Alla ovanstående faktorer bleknar emellertid i förhållande till språkens ställning. I texterna förekommer det en stark fokus på det faktum att studenterna egentligen talar samma språk med mindre variationer. Det faktum att studenterna förstår varandra och talar samma språk ses som en av de främsta förenande faktorerna inom skandinavismen, och gör svenskar, norrmän och danskar till skandinaver. Att de kan läsa samma skrifter, kommunicera och dessutom sjunga sånger och lyssnar till tal och dikter på ett språk som de – om än med lite möda – förstår gör det mycket lätt att föreställa sig en gemenskap skandinavisterna emellan. Det skandinaviska språket – norrønt mål – ses som treenigt; det är ett, men samtidigt delat i de tre underspråken (eller kanske dialekterna) svenska, norska och danska.

Treenighetstanken är också någonting som återkommer i synen på folken - det framgår väldigt tydligt i texterna att nationen ses som *en*, samtidigt som den också ses som *tre*. Folken ses som ett och samma, men ändå inte. Oftast uttrycks detta genom släktskapsretorik; de skandinaviska folken är bröder, fosterbröder eller medlemmar av samma ätt. Det finns med andra ord skillnader inom den skandinaviska nationen, samtidigt som den är ett treenigt helt. Detta tjänar naturligtvis det syftet att förklara de olikheter mellan de skandinaviska länderna som faktiskt fanns (och finns): genom att ta fasta på olikheterna på ett basalt plan och lägga det enande på ett något högre ”ättplan” kan en del av det skiljande bortförklaras, samtidigt som det lika accentueras. Detta innebär emellertid att skandinavismen, i sin syn på folken, markant skiljer sig från många andra nationalistiska rörelser, där enfolkstanken står i centrum, och där en sådan splittring inom nationen som skandinavismen uppvisar vore omöjlig.

Det intressanta med treenighetstanken, förutom det redan redovisade, är att det just är en treenighetstanke. Genom att framställa nationen som treenig stängs alla utom svenskar, danskar och norrmän ut från den föreställda gemenskapen – nationen blir finit, med Andersons ord. Detta innebär för sin del att vare sig Island, de danska besittningarna i Nordsjön eller Finland räknas till Skandinavien, i vart fall inte i egenskap av egna delar av den skandinaviska nationen. Måhända räknades Island till de norska eller danska delarna av Skandinavien, och Finland till den svenska delen av treenigheten; Talis Qualis texter ger vid handen att Finlands plats i Skandinavien beror på att det är ett delvis svenskspråkigt land, snarare än att finnarna själva är skandinaver. Trots detta måste man ändå konstatera att Skandinavien inte bestod av Sverige, Norge, Danmark, Finland och Island, utan möjligen Sverige (med Finland), Norge och Danmark (med Island). Att Island inte nämns alls får ses

som särskilt anmärkningsvärt med tanke på hur mycket studentmötena lånade från den fornnordiska mytologin och därmed de isländska sagorna.

Något som det inte råder några tvivel om är emellertid Skandinavien sydgräns; här är det alltid Ejdern som står i fokus. Källmaterialet ger nästan vid handen att alla andra gränser i praktiken är oviktiga, bara Skandinavien slutar vid Ejdern. Detta blir i sig en markering mot den tyska nationalismen och strävandena efter att inkludera ett odelat Slesvig-Holsten i ett odelat Tyskland.

Mot denna bakgrund blir skandinavismens fiendebild något förvirrande; Tyskland och det tysknationella nämns ytterst sällan medan Ryssland nämns desto mer. Huruvida detta beror på en möjlig skev fördelning mellan svenskt och danskt i källmaterialet eller om Ryssland faktiskt uppfattades som ett mer reellt hot är svårt att säga, men personligen lutar jag mot den senare föreställningen; vi har sett att danskarna rent säkerhetspolitiskt var mer oroadade för en rysk ockupation av Själland än av ett tyskt anfall, och Plougs tal på Skramlingsbanken tyder på att tyskarnas styrka undervärderades. Ryssland blir den gemensamma fiende som förenar Skandinavien – genom gemensam kamp mot det ryska kunde studenterna föreställa den skandinaviska gemenskapen. Den ger även en historisk legitimitet, i det att skandinavisterna kan säga sig fortsätta den ”urgamla” fiendskapen mellan Sverige och Ryssland, något som förklarar källmaterialets Karl XII-vurmande; han blir en symbol för den historiska legitimiteten i fortsättandet av fiendskapen mot Ryssland i en tid då de svenska och danska regeringarna försökte kultivera goda relationer med den östra grannen.

Det framgår emellertid av källmaterialet att Ryssland främst ses som en fiende i egenskap av en antiliberal och antinationell makt – och att skandinavismen därmed räknar sig som en liberal rörelse. Detta är naturligtvis föga förvånande med tanke på att nationalismen sågs som en vänsterrörelse vid denna tid. Särskilt det fria ordet sågs som något viktigt inom studentskandinavismen; att bekämpa det danska enväldet var en av de högsta prioriteterna härvidlag. Vad som skulle ersätta enväldet är något mer osäkert, men texterna tyder på att studentskandinavismen inte alls var fientlig till monarkin som *koncept* – snarare verkar det som om de ville avskaffa enväldet och ersätta det med en konstitutionell monarki. Kanske var den konstitutionella monarkin ett krav nog så radikalt som något vid denna tid.

Liberalismen och frihetstanken används även som historisk legitimitet; vikingatiden sågs som en fri tidsålder, och genom att legitimera sig via återupplivande av vikingaidealet står skandinavismen även för det fria och det liberala. Att vara liberal ger på så sätt rörelsen historisk legitimitet, samtidigt som legitimeringen också fungerar på det andra hållet; genom att vara vikingatida blir friheten någonting äldre och därmed också mer genuint än

absolutismen. Friheten och konstitutionalismen har därmed större ”existensberättigande” än den absoluta monarkin.

Studentskandinavismen utmålade sig även som ungdomlig, något den enligt Elie Kedourie delar med många andra nationalistiska rörelser. Detta kan tyckas motsägelsefullt med tanke på den tidigare nämnda fokusen på det förgångna, men blir samtidigt förståelig när man betänker att om det inte vore för det ungdomliga och det moderna hade skandinavismen inte kunnat uppvisa sig som en framtidsrörelse. Det är en sak att vurma för det gamla, men en helt annan att ta sig an en nations framtid. Genom att vara ungdomliga till karaktären signalerar studentmötena dådkraft, styrka och en förvisning om att de är framtiden. Det ger dem ett övertag gentemot sina samtida motståndare; om skandinavismen är ung, modig, modern och dådkraftig måste de ickeliberala och ickenationella krafterna vara gamla, fega, föråldrade och redo att svepas undan av förändringens vindar. Skandinavismens ungdom och modernitet ger på så vis inte bara legitimitet åt skandinavismen själv, utan förringar dessutom dess motståndare.

Så vad var de skandinavers land? Enligt min undersökning var studentskandinavismen en liberal treenighetsrörelse som drev polemik mot Ryssland och det danska enväldet. En ungdomlig ideologi som legitimerade sig både genom vikingar och modernitet. En nation som förenades genom språk, historia och naturen och som övervann språkliga skillnader, tidigare stridigheter och naturens åtskiljande krafter. Men kanske är det inte mer än rättvist att avsluta denna uppsats med att låta skandinavisterna själva besvara frågan:

*Hvad är de skandinavers land?
Männ' Svea-land? Männ' Tronda-land?
Är det, der Sundet tar i famn
Det glada, sköna Köpenhamn?
O ja, o, ja!
Allt – allt är Skandinauia.*

*Hvad är de skandinavers land?
Det är ett stort, treenigt land.
Så långt norräna-tunga går,
Ett hjerta blott i Norden slår,
Och hoppets band och blodets band
Förena Skandinauiens land.*

*Ett äro vi på andens bud:
Beskydda sjelf ditt verk, o Gud,
Och gjut i yngre slägters blod
En droppe utaf fädrens mod!
Då än vid folks, vid troners fall
Ett Skandinauia vara skall!*²⁷²

²⁷² Johan Nybom, *Samlade dikter af Johan Nybom. Fjerde upplagan. Förra delen*, Stockholm: Fr. Skoglund, 1880, s 204, <http://runeberg.org/diktnybom/1/0218.html>, hämtad 2010-12-31.

Källförteckning

Tryckta källor

Akademiska Föreningens i Lund arkiv

Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1842

Die Vto Junii MCCXLII.

En Skovtour paa 1ste Pintsedag 1842.

Tak og Farvel til vore svenske Brødre.

Upsala den 21 Jul. 1842.

Studentmötet i Uppsala 1843

Afsked från Stockholm. Den 7 juni 1843.

Afsked till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund vid Deras afresa från Upsala d. 6 Junii 1842.

En ny och märkvärdig Wisa om De frimodiga Studenter från Köpenhamn, Lund, Upsala och Helsingfors, hwilka sammanträffade uti Stockholm 1843.

Ett Ord till Farväl! Upsala den 6 Juni 1843.

Helsingning till studenterna från Köpenhamn, Christiania och Lund vid Deras ankomst till Upsala d. 5 Junii 1843.

Hilsen fra Kjöbenhavn. Upsala i Juni 1843.

Ord vid en skål för de danska och norrska bröderna, Den 7 juni 1843, på Djurgården.

Till Minne af Studentfesten på Gamla Upsala högar d. 6 Junii 1843.

Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1845

Afskedshilsen til De Danske og Svenske Studenter fra Deres Norske Kamerader. Den 27de Juni 1845.

En ganske ny og fornøielig vise om de svenske, norske og danske Studenter, som mødtes i Kjöbenhavn den 23de Juni 1845, med mere, som denne smukke Vise indeholder.

Farväl af Upsalas Studenter. Köpenhamn d. 28. Juni 1845.

Helsingning från de hemmavarande. (Juni 1845.)

Helsingning från Upsala. Köpenhamn, Midsommaren 1845.

I Tivoli den 27. Juni 1845.

I Tivoli den 27. Juni 1845.

I Dyrehaven den 25de Juni 1845 med det skandinaviske Selskab.

Studenterhiemmet. I Tivole den 27 Juni 1845.

Sang i Andledning af de svenske og norske Studenter Besøg i Kjöbenhavn, i Juni 1845.

Til velkomst den 23. Juni 1845.

Vaticinium. Vid en skål för universitetet i Helsingfors. Den 22 juni 1845.

Velkomsthilsen til de svenske og norske Studenter i Thorvaldsens museum Tirsdagen den 2de Juni 1845.

Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1845 (Forts.)

De gamles og de unges skaal den 24de Juni 1845.

Den 22 Juni 1845.

Det sista handlaget. Lunds studenters afsked från Köpenhamn den 28. Juni 1845.

Helsingning från Upsala. Lund, Midsommaren 1845.

Helsingning till Oehlenschläger af Studenter från Upsala (i Juni 1845.)

Helsingning till Skandnaviens studenter vid mötet i Lund den 22 juni 1845.

In memoriam conventus lundensis fratrum studiosorum, norvegicum et suecorum, die XXI MDCCCXLV.

I Ridehuset paa Christianborg Slot den 24de Juni 1845.

Skål för Norge vid Studentfesten i Lund den 22 juni 1845.

Till afsked den 28. Juni 1845.

Velkomst-Sang ved Den nordiske Fest den 25de Juni 1845.

(I fotnoterna används av utrymmesskäl kortformer av titlarna ovan)

Litteratur

Anderson, Benedict, *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London och New York: Verso, 2006

Becker-Christensen, Henrik, *Skandinaviske drømme og politiske realiteter - Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*, Århus:

Arusia

Blomqvist, Götan, ”Den gulnar med åren”, *LUM* 1994: 5.

Dahlgren, Stellan och Florén, Anders, *Fråga det förflutna – En introduktion till modern historieforskning*, Lund: Studentlitteratur AB, 1996

Gellner, Ernest, ”Nationalism and High Cultures”, *Nationalism*, red. Hutchinson & Smith, Oxford: Oxford university press, 1994

Gellner, Ernest, ”Nationalism and Modernization”, *Nationalism*, red. Hutchinson & Smith, Oxford: Oxford university press, 1994

Gustafsson, Harald, *Nordens historia – En europeisk region under 1200 år*, Studentlitteratur, 2009

Haarder Ekman, Kari, »Mitt hems gränser vidgades« - *En studie i den kulturella skandinavismen under 1800-talet*, Göteborg & Stockholm: Makadam förlag, 2010

Hedenborg, Susanna och Kvarnström, Lars, *Det svenska samhället 1720-2006 – Böndernas och arbetarnas tid*, Lund: Studentlitteratur AB

Hobsbawm, Eric, ”Nationalism and The Nation as Invented Tradition”, *Nationalism*, red. Hutchinson & Smith, Oxford: Oxford university press, 1994

Holmberg, Åke, *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt*, Göteborg: Elanders boktryckeri aktiebolag, 1946

Kedourie, Elie, *Nationalismen – En studie av nationalismen som ideologi*, Stockholm: SNS förlag, 1993

McKay, John m.fl., *A History of World Societies*, Boston och New York: Bedford/St. Martin's, 2009

Nilsson, Fredrik, *I rörelse – politisk handling under 1800-talets första hälft*, Lund: Nordic Academic Press, 2000

Internetkällor

Nordisk familjebok, Uggleupplagan, band 8, 1908, *Fostbrödralag*, <http://runeberg.org/nfbh/0528.html>

Nybom, Johan, *Samlade dikter af Johan Nybom. Fjerde upplagan. Förra delen*, Stockholm: Fr. Skoglund, 1880, s 204,

<http://runeberg.org/diktnybom/1/0218.html>

Skandinaviska studenternas möte i juni 1843, s. 17, <http://runeberg.org/studmote/0018.html>